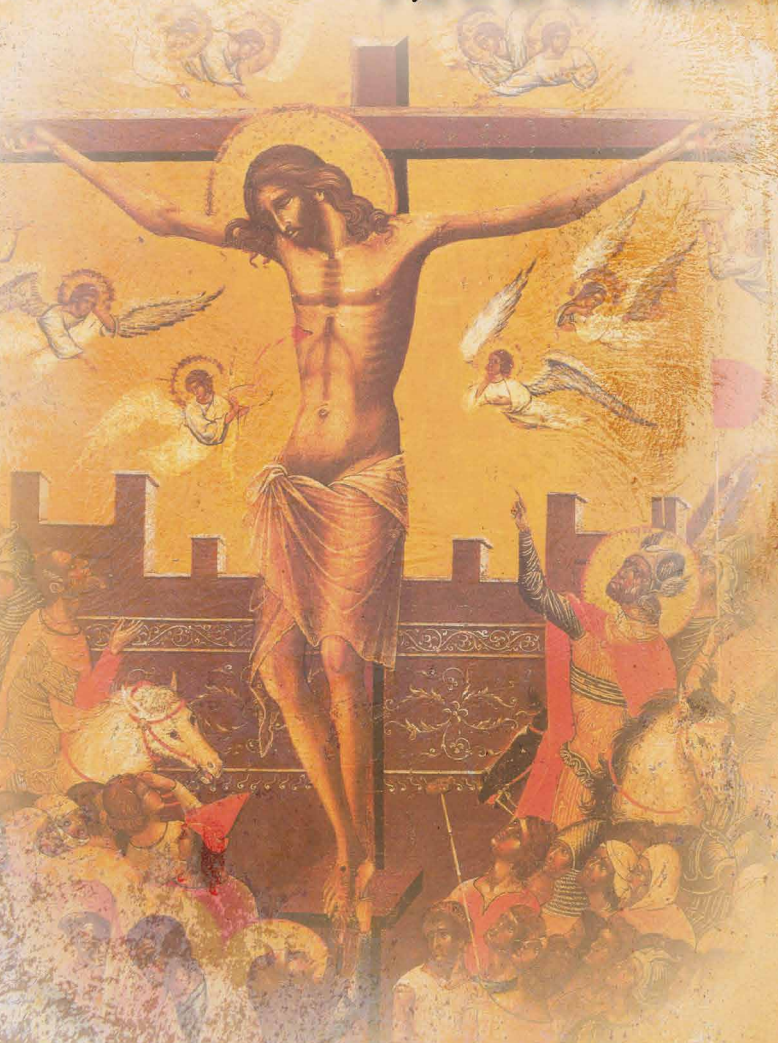
ΙΕΡΑ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΣ
ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗΣ, ΒΥΡΩΝΟΣ ΚΑΙ ΥΜΗΤΤΟΥ

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΥΠΟ ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

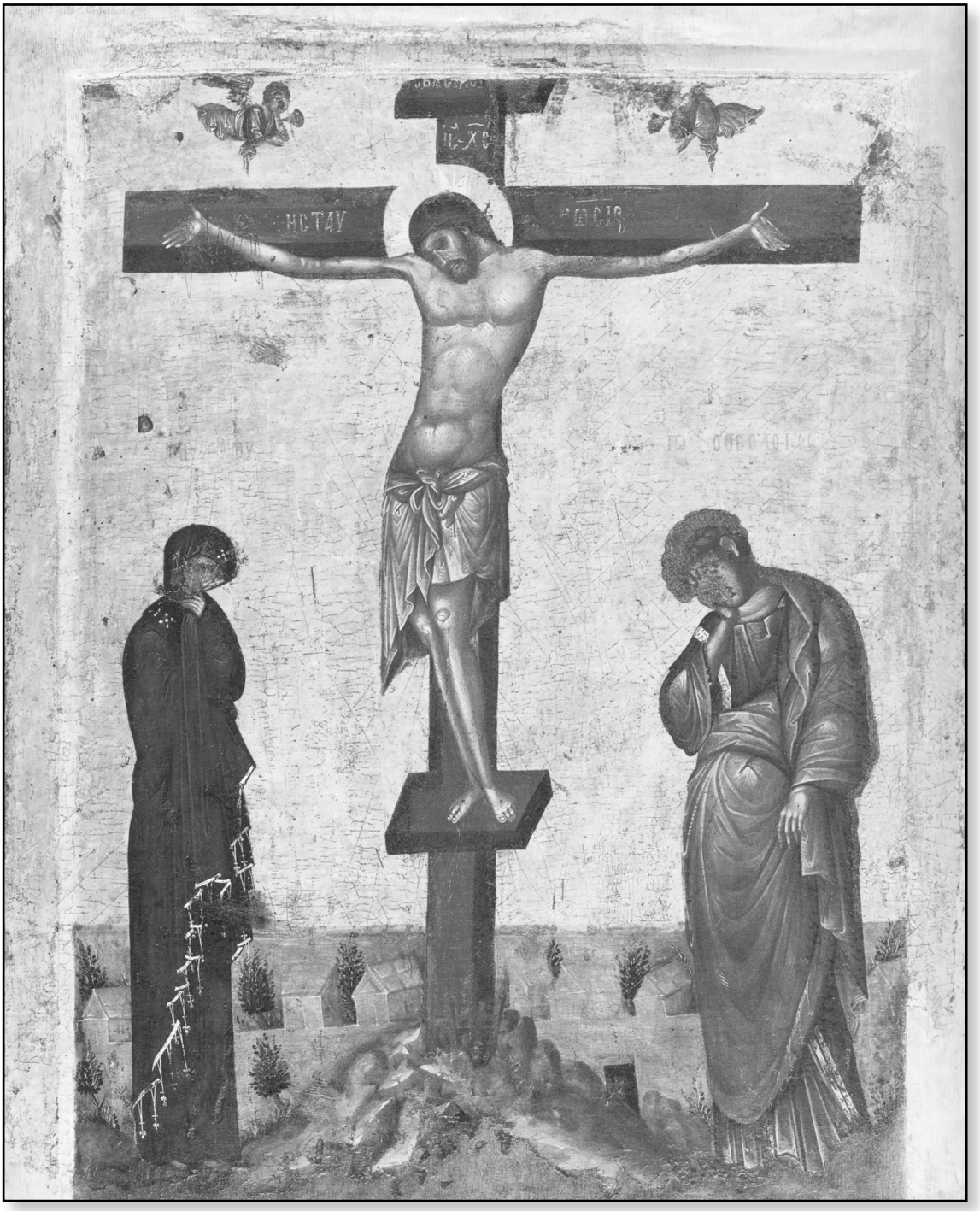


ΚΑΙΣΑΡΙΑΝΗ 2024

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΥΠΟ

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ



ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΥΠΟ

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Τίτλος βιβλίου:

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ
ΠΕΡΙ
ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΥΠΟ

ΑΓΙΟΥ ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ

Σειρά:
«Ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ» ἀριθμ. 6

Copyright:
Ἱερὰ Μητρόπολις Καισαριανῆς, Βύρωνος καὶ Ὑμηττοῦ.
Λεωφόρος Φορμίωνος 83, Τ.Κ. 161 21 Καισαριανὴ
Τηλ.: 210.72.24.123
www.imkby.gr e-mail: info@imkby.gr

ISBN: 978-618-5390-40-2

Ἐκδοτική Παραγωγή

ΕΠΤΑΛΟΦΟΣ Α.Β.Ε.Ε.
Ἀρδηττοῦ 12-16, 116 36 Ἀθήνα
Τηλ.: 210.921.7513, 210.921.4820
www.eptalofos.gr • e-mail: info@eptalofos.gr

Ο ΣΤΑΥΡΟΣ

ἀπαίτηση καί τίτλος δόξας

τοῦ Μητροπολίτου Καισαριανῆς, Βύρωνος καί Ὑμηττοῦ Δανιήλ

Ὁ Χριστός πέθανε σταυρωμένος. Ὁ σταυρός πού ὑπῆρξε τό ὄργανο τῆς ἀπολυτρώσεως, ἔγινε μαζί μέ τόν θάνατο, τόν πόνο καί τό αἷμα, μία ἀπό τίς οὐσιώδεις λέξεις πού φέρνει στόν νοῦ τήν σωτηρία μας. Ὁ σταυρός δέν εἶναι πιά ὄνειδος, ἀλλά ἀπαίτηση καί τίτλος δόξας, πρῶτα γιά τόν Ἰησοῦ Χριστό καί ἔπειτα γιά τούς μαθητές Του, τούς Χριστιανούς.

1. Ὁ σταυρός τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐκφράζει τήν αὐθόρμητη ἀντίδραση κάθε ἀνθρώπου μπροστά στόν σταυρό τῆς ἀπολυτρώσεως στά λόγια:

«Ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον, Ἰουδαίοις μὲν σκάνδαλον, Ἕλλησι δὲ μωρίαν» (Πρός Κορινθίους Α΄ α΄ 23).

Ἦταν δυνατό ἡ σωτηρία νά προέλθει κατά τήν ἀντίληψη πού ἐπικρατοῦσε στόν ἑλληνορωμαϊκό κόσμο τῆς ἐποχῆς τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀπό τήν σταύρωση, αὐτό τό μαρτύριο γιά σκλάβους (Πρός Φιλιππησίους β΄ 8) πού δέν ἀποτελοῦσε μόνο ἕνα σκληρό τρόπο θανατώσεως, ἀλλά καί ντροπή; (Πρός Ἑβραίους ιβ΄ 2, ιγ΄ 13).

Ἦταν δυνατό ἡ ἀπολύτρωση νά δοθεῖ κατά τήν ἀντίληψη τῶν Ἑβραίων ἀπό ἕνα πτῶμα, πού ἐθεωρεῖτο τόσο ἀκάθαρτο πού ἐπεβάλλετο νά ἀπαλλαγοῦν ἀπ' αὐτό ὅσο τό δυνατό γρηγορώτερα, ἤ ἀπό ἕνα κατάδικο κρεμασμένο στό ξύλο πού ἔφερνε ἐπάνω του τό σημάδι τῆς θεϊκῆς κατάρας καί τιμωρίας;

Στόν Γολγοθᾶ οἱ παριστάμενοι Τόν κορόϊδευαν. Οἱ Μαθητές Του ἦσαν ταραγμένοι καί φοβισμένοι.

Ὁ Ἴδιος ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός τήν παραμονή τοῦ πάθους Του ἀνήγγειλε ὅτι ὅλοι θά σκανδαλισθοῦν ἐξαιτίας Του (Ματθαίου κστ΄ 31).

Αὐτός ὅμως ὁ σταυρικός θάνατος τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀποτελεῖ τόν πυρήνα τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων καί τῆς Ἐκκλησίας.

Ὁ σταυρός τοῦ Κυρίου κρύβει ἕνα μυστήριο τό νόημα τοῦ ὁποίου ἀποκάλυψε ὁ Ἴδιος ὁ Κύριος Ἰησοῦς Χριστός ἐπικαλούμενος τίς μαρτυρίες καί ἀναφορές τῶν προφητῶν τῆς Παλαιᾶς Διαθήκης.

«Οὗτος τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται» (Ἡσαΐου νγ΄ 5).

«Αὐτὸς τὰς ἀσθενείας ἡμῶν ἔλαβε καὶ τὰς νόσους ἐβάστασε» (Ματθαίου η΄ 17).

Στό νόημα τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ ἀναφέρεται ὁ ἀπόστολος Πέτρος

«Ὅς (δηλαδή ὁ Ἰησοῦς Χριστός) τὰς ἁμαρτίας ἡμῶν αὐτὸς ἀνήνεγκεν ἐν τῷ σώματι αὐτοῦ ἐπὶ τὸ ξύλον, ἵνα ταῖς ἁμαρτίαις ἀπογενόμενοι τῇ δικαιοσύνῃ ζήσωμεν· οὗ τῷ μώλωπι αὐτοῦ ἰάθητε» (Α΄ Πέτρου β΄ 24).

Γιά τόν Κύριο Ἰησοῦ Χριστό ὁ σταυρικός Του θάνατος ἔγινε ἡ αἰώνια δόξα Του.

* * * * *

2. Ὁ σταυρός τῶν Χριστιανῶν

Οἱ μαθητές τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ ταυτίζονται μέ τόν Διδάσκαλό τους κατά τήν ἀπαίτηση:

«Εἴ τις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτω τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι» (Ματθαίου ιστ΄ 24).

Μέ τούς λόγους αὐτούς ὁ Ἰησοῦς Χριστός ζητεῖ ἀπό τούς μαθητές Του νά πεθάνουν γιά τόν ἑαυτό τους, νά πεθάνουν γιά τόν κόσμο διακόπτοντας ὅλους τούς φυσικούς δεσμούς μέ τόν κόσμο τῆς ἁμαρτίας καί νά εἶναι ἕτοιμοι νά δεχθοῦν νά τούς πάρουν τήν ζωή ἕνεκα τοῦ Ἰησοῦ. Αὐτά ὅμως συνιστοῦν τήν δόξα του.

Ὁ σταυρός τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ γίνεται στήν ζωή τοῦ Χριστιανοῦ τό σύνορο ἀνάμεσα στούς δύο κόσμους, αὐτόν τῆς σάρκας καί αὐτόν τοῦ πνεύματος.

Ὁ πιστός πού ἀποδέχεται καί σηκώνει τόν σταυρό του ἀκολουθώντας τόν Ἐσταυρωμένο Ἰησοῦ Χριστό ζώντας τήν ἐσταυρωμένη ζωή μπορεῖ μαζί μέ τόν ἀπόστολο Παῦλο νά ἀναφωνεῖ ὑπερήφανα:

«Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχᾶσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ σταυρῷ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται κἀγὼ τῷ κόσμῳ» (Πρός Γαλάτας στ΄ 14).

«καὶ ὑπὲρ αὐτῶν ἐγὼ ἁγιάζω ἐμαυτόν, ἵνα καὶ αὐτοὶ ὦσιν ἡγιασμένοι ἐν ἀληθείᾳ» (Ἰωάννου ιζ΄ 19).


ΙC ΧC
ΗΤΟΙΜΑΣΙΑ
ΟΒΑCΙΛΩC
ΤΗCΔΟΞΗC
ΟΑΓΙΟC ΛΟΓΓΙΝΟC
ΟΕΚΑΤΟΝΤΑΡΧΟC

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ

ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

ΥΠΟ

ΝΕΚΤΑΡΙΟΥ ΚΕΦΑΛΑ

Μητροπολίτου Πενταπόλεως

Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ Σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστι.

(α΄. Κορ. Κεφ. α΄. 18)

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΕΚ ΤΟΥ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΑ ΛΕΩΝΗ

16—Ὁδὸς Περικλέους—16

1914

ΜΕΛΕΤΗ

ΠΕΡΙ ΤΟΥ ΤΙΜΙΟΥ ΣΤΑΥΡΟΥ

1. Περὶ τοῦ σεβασμοῦ τῶν πιστῶν εἰς τὸν ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου Σταυρόν, καὶ ὅτι ἀποστολική ἐστι παράδοσις τὸ σημειοῦσθαι τῷ σημείῳ τοῦ Σταυροῦ καὶ παντραχοῦ εἰκονίζειν καὶ γράφειν αὐτόν.

Ὁ σεβασμὸς τῶν πιστῶν εἰς τὸν ζωοποιὸν τοῦ Κυρίου Σταυρὸν ἦν εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς μέγας. Ὁ Ἀπόστολος Παῦλος ἐν τῇ Α΄. Πρὸς Κορινθίους (Α΄.18) συνιστᾷ τὸ σημεῖον τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῖς πιστοῖς ὡς δύναμιν Θεοῦ λέγων : «ὁ λόγος ὁ τοῦ Σταυροῦ τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστι». Οἱ χριστιανοὶ τὴν περὶ Σταυροῦ διδασκαλίαν τῶν Ἀποστόλων μετ᾽ εὐλαβείας τηροῦντες ἐτίμων τὸ σημεῖον καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου Σταυροῦ καὶ ἐπίστευον εἰς τὴν ἀπολυτρωτικὴν καὶ ζωοπάροχον Αὐτοῦ δύναμιν. Τὸ ἐξεικόνισμα καὶ τὸ ἐπισφράγισμα τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐπιστεύετο καὶ ἦν αὐτοῖς ὅπλον ἀήττητον κατὰ τῶν ἐπιβουλῶν τῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων ἐχθρῶν. Ἐντεῦθεν ὁ ἰδιάζων σεβασμὸς καὶ ἡ ἐξαιρετικὴ τιμὴ ἡ ἀποδιδομένη πρὸς Αὐτὸν ἀπὸ τῶν πρώτων τῆς ἐκκλησίας αἰώνων.

Οἱ ἀρχαιότατοι τῆς Ἐκκλησίας Πατέρες ἀνάγουσι τὸν σεβασμὸν καὶ τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ εἰς τὴν Ἀποστολικὴν παράδοσιν. Ὁ Τερτυλλιανὸς (de corona militis III) *ζήσας κατὰ τὰ μέσα τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἑκατονταετηρίδος (160—245) λέγει*

ὅτι ὁ τύπος τοῦ Σταυροῦ ἦτο ἐν χρήσει εἰς πάσας τοῦ βίου τὰς περιστάσεις· ἔτι καὶ εἰς τὰς ἐλαχίστου ἐνδιαφέροντος· οἷον ὅταν ἠγείροντο ἐκ τῆς κλίνης, ὅταν ἐνεδύοντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν, ὅταν ἐκοιμῶντο ὅταν ἐξήρχοντο τῆς οἰκίας, ὅταν ἥναπτον τὸν λύχιον, ἐπίσης ἐν τῇ τραπέζῃ, ὅτε καὶ ἑαυτοὺς καὶ τὰ τρόφιμα ἐσφράγιζον διὰ τοῦ τύπου τοῦ τιμίου Σταυροῦ· καὶ ἐν συντόμῳ εἰπεῖν τὸ σημεῖον καὶ ὁ τύπος τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐν πάσει ἐπιχειρήσει ἦτο ἡ ἀφετηρία καὶ ὁ πρόδρομος. Ἰγνάτιος δὲ ὁ Θεοφόρος ἐν τῇ πρὸς Φιλιππησίους αὐτοῦ ἐπιστολῇ σελ. 36 λέγει· «ὁ γὰρ ἄρχων τοῦ κόσμου τούτου χαίρει ὅταν τις ἀρνεῖται τὸν Σταυρόν· ὄλεθρον γὰρ ἑαυτοῦ γινώσκει τὴν ὁμολογίαν τοῦ Σταυροῦ· τοῦτο γάρ ἐστι τὸ τρόπαιον κατὰ τῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ὅπερ ὁρῶν φρίττει καὶ ἀκούων φοβεῖται». Τὴν κοινὴν χρῆσιν τοῦ ἱεροῦ τούτου σημείου περιγράφει ἡμῖν ὁ Ἅγιος Ἰωάννης ὁ Χρισόστομος ὡς ἑξῆς : Τὸ ἐπάρατον τοῦτο καὶ ἀπευκταῖον, τὸ τῆς ἐσχάτης τιμωρίας σύμβολον, νῦν γέγονε ποθεινὸν καὶ ἐπέραστον· οὐδὲ γὰρ οὕτω στέφανος βασιλικὸς καλλωπίζει κεφαλήν, ὡς Σταυρός, παντὸς κόσμου τιμιώτερος ὤν. Καὶ ὅ ἅπαντες ἐπεφρίκεσαν πρώην, τοῦτο νῦν τὸ σχῆμα οὕτως ἐστιν ἅπασι περιμάχητον, ὡς πανταχοῦ τοῦτο εὑρίσκεσθαι, παρ' ἄρχουσι, παρ' ἀρχομένοις, παρὰ γυναιξί, παρ' ἀνδράσιν, παρὰ παρθένοις, παρὰ γεγαμημέναις, παρὰ δούλοις, παρ' ἐλευθέροις· καὶ γὰρ συνεχῶς αὐτὸ ἅπαντες ἐγχαράττουσιν ἐπὶ τοῦ τῶν μελῶν ἡμῶν ἐπισημοτέρου μέρους, καὶ ὥσπερ ἐν στήλῃ ἐπὶ μετώπου καθ' ἑκάστην ἡμέραν διατυπούμενον περιφέρουσιν. Οὗτος ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ. οὗτος ἐν ταῖς τῶν ἱερέων χειροτονίαις, οὗτος πάλιν μετὰ τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ ἐπὶ τὸ μυστικὸν δεῖπνον διαλάμπει· τοῦτον πανταχοῦ χορεύοντα ἴδει τις ἄν, ἐν οἰκίαις, ἐν ἀγοραῖς, ἐν ἐρημίαις, ἐν ὁδοῖς, ἐν ὄρεσιν, ἐν νάπαις, ἐν βουνοῖς, ἐν θαλάττῃ καὶ πλοίοις καὶ νήσοις· ἐν κλίναις, ἐν ἱματίοις, ἐν ὅπλοις, ἐν παστάσιν, ἐν συμποσίοις ἐν σκεύεσιν ἀργυροῖς, ἐν χρυσέοις, ἐν μαργαρίταις, ἐν τοίχων γραφαῖς, ἐν σώμασιν ἀλόγων πολλὰ πεπονηκότων, ἐν σώμασιν ὑπὸ δαιμόνων πολιορκουμένοις, ἐν πολέμοις ἐν εἰρήνῃ, ἐν ἡμέραις ἐν νυξίν, ἐν τρυφώντων χορείαις, ἐν σκληραγωγημένων φρατρίαις». Καὶ ἀλλαχοῦ ὧσαύτως : «Πάντες ἐπὶ μετώπου Σταυρὸν περιφέρομεν, οὐ μόνον οὐκ αἰσχυνόμενοι, ἀλλὰ καὶ ἐγκαλλωπιζόμενοι τούτῳ· οὐ γὰρ ἰδιῶται μόνον, ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ οἱ τὰ διαδήματα περικείμενοι ἐπὶ τοῦ μετώ-

που ὑπὲρ τὰ διαδήματα αὐτὸν βαστάζουσι» (Χρυσ. εἰς Ψαλμ. ρί). «Πανταχοῦ τὸ σύμβολον ἡμῖν τοῦ Σταυροῦ παρίσταται· διὰ τοῦτο καὶ ἐπὶ οἰκίας, καὶ ἐπὶ τοίχων καὶ ἐπὶ θυρίδων, καὶ ἐπὶ τῶν μετώπων καὶ ἐπὶ τῆς διανοίας μετὰ πολλῆς ἐπιγράφομεν αὐτὸν τῆς σπουδῆς» (Χρυσ. εἰς τὴν προσκυν. τοῦ τιμίου Σταυροῦ τόμ. Ε΄. ὁμιλ. ρλθ΄. ἐκδ. Ἐτώνης 1612 σελ. 879).

«Τοῦτον (τὸν Σραυρὸν) καὶ ἐπὶ κλίνης, καὶ ἐπὶ τραπέζης προσφέρομεν καὶ πανταχοῦ οὗπερ ἂν ὦμεν» (αὐτόθι σελ. 881) Σωζόμενος δὲ ὁ ἱστορικὸς ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ (Α΄. § η΄). λέγει περὶ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου ὅτι «τὰ τῶν στρατιωτῶν ὅπλα τῷ συμβόλῳ τοῦ Σταυροῦ κατεσήμαινεν».

Ἡ θεωρία ἄρα τινῶν νεωτέρων ὅτι τὴν ἀποδιδομένην τιμὴν εἰς τὸν τίμιον τοῦ Κυρίου Σταυρὸν ἢ εἰς τὸν τύπον τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐξεῦρε πρῶτος ὁ Μέγας Κωνσταντῖνος, ὡς ἤδη ἀπεδείχθη καὶ ὡς θέλει ἀποδειχθῇ κατωτέρω, εἶναι λίαν ἐσφαλμένη.

Ὁ Μ. Κωνσταντῖνος εὗρε τὴν χρῆσιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ κοινὴν ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ καὶ ταύτῃ ἑπομένως ἐτίμησε τὸ σημεῖον τὸ τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ὃν διὰ τὴν γενομένην αὐτῷ ἀποκάλυψιν ἀνύψωσε καὶ εἰς σύμβολον τῆς νέας αὐτοῦ χριστιανικῆς βασιλείας.

2. Περὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐκ τῶν ἱερῶν κανόνων καὶ ἐκ τῶν ἱερῶν Πατέρων.

Περὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ὁρίζουσιν οἱ ἱεροὶ κανόνες τῶν θεοφόρων Πατέρων τὰ ἑξῆς : «Τὸν τοῦ τιμίου Σταυροῦ τύπον ἐκ δύο ξύλων συνάπτοντες, ἡνίκα τις ἡμῖν τῶν ἀπίστων ἐγγκαλέσειεν, ὡς ξύλον προσκυνοῦσι, δυνάμεθα τὰ δύο ξύλα χωρίσαντες καὶ τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ διαλύσαντες. ταῦτα νομίζειν ἀργὰ ξύλα καὶ τὸν ἄπιστον ἐπιστομίζειν, ὅτι οὐ τὸ ξύλον, ἀλλὰ τὸν τοῦ Σταυροῦ τύπον σεβόμεθα» (Σύντ. Ἱερ. Καν. Ράλ. καὶ Ποτλ. τόμ. 6, σελ. 248).

Καὶ ὁ ΟΓ΄. Κανὼν τῆς ἐν Τρούλλῳ Συνόδου ὁρίζει τὰ ἑξῆς : «Τοῦ ζωοποιοῦ Σταυροῦ δείξαντος ἡμῖν τὸ σωτήριον, πᾶσαν σπουδὴν ἡμᾶς τιθέναι χρὴ τοῦ τιμὴν τὴν ἀξίαν ἀποδιδόναι τῷ δι' οὗ σεσώσ-

μεθα τοῦ παλαιοῦ παραπτώματος. Ὅθεν καὶ νῷ καὶ λόγῳ καὶ αἰσθήσει τὴν προσκύνησιν αὐτῷ ἀπονέμοντες, τοὺς ἐν τῷ ἐδάφει τοῦ Σταυροῦ τύπους ὑπό τινων κατασκευαζομένους ἐξαφανίζεσθαι παντοίως προστάσσομεν, ὡς ἂν μὴ τῇ τῶν βαδιζόντων καταπατήσει τὸ τῆς νίκης ἡμῶν τρόπαιον ἐξυβρίζοιτο. Τοὺς οὖν ἀπὸ τοῦ νῦν τοῦ Σταυροῦ τύπον ἐπὶ ἐδάφους κατασκευάζοντας, ὁρίζομεν ἀφορίζεσθαι».

Φώτιος δὲ ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Κωνσταντινουπόλεως ἐν ἐπιστολῇ Α΄. λέγει: «Τὸν τίμιον Σταυρὸν προσκυνοῦμεν, ἐν ᾧ τὸ δεσποτικὸν ἐξετανίσθη σῶμα. καὶ τὸ τοῦ κόσμου καθάρσιον ἀνέβλυσεν αἷμα· καὶ ἡ τοῦ ξύλου φύσις ταῖς ἐκεῖθεν ῥοαῖς ἀρδευθεῖσα, τὴν ἀγήρῳ ζωὴν ἐβλάστησεν ἀντὶ τοῦ θανάτου. Οὕτω τὸν τύπον τοῦ Σταυροῦ προσκυνοῦμεν, δι' οὗ δαιμόνων ἐλαύνεται στίφη, καὶ πάθη θεραπεύεται ποικίλα τῆς ἅπαξ ἐν τῷ πρωτοτύπῳ χάριτος καὶ δυνάμεως ἐνεργηθείσης καὶ μέχρις αὐτῶν τῶν τύπων, μετὰ τῆς ὁμοίας ἐνεργείας συμπροϊούσης (Φωτίου ἐπιστ. ἔκδ. Λονδίνου 1651 σελ. 16,17).

Καὶ Ἱερώνυμος πρεσβύτερος Ἱεροσολύμων περὶ προσκυνήσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ προβληθείσης αὐτῷ τῆς ἑξῆς ἐρωτήσεως:

«Τῆς Γραφῆς ὑμῶν μηδαμοῦ ἐπιτρεπούσης ὑμῖν προσκυνεῖν τὸν Σταυρόν, τίνος χάριν λοιπὸν αὐτὸν προσκυνεῖτε; Εἴπατε ἡμῖν τοῖς Ἰουδαίοις καὶ Ἕλλησι καὶ πᾶσι τοῖς ἐπερωτῶσιν ὑμᾶς ἔθνεσιν» ἔδωκε τὴν ἀπόκρισιν ταύτην: «Διὰ τοῦτο, ὦ ἀνόητοι καὶ ἀναιδεῖς τῇ καρδίᾳ, τάχα συνεχώρησεν ὁ Θεὸς παντὶ ἔθνει σεβομένῳ τὸν Θεόν, πάντως προσκυνεῖν τι ἐπὶ τῆς γῆς ἔργον ἀνθρώπου ὑπάρχον, ἵνα μηκέτι δύνωνται ἐγκαλεῖν τοῖς χριστιανοῖς περὶ τοῦ Σταυροῦ, καὶ τῆς τῶν εἰκόνων προκυνήσεως. Ὥσπερ οὖν ὁ Ἰουδαῖος προσεκύνει τὴν κιβωτὸν τῆς διαθήκης καὶ τὰς δύο πλάκας, ἃς ἐλάξευσε Μωϋσῆς, μηδαμοῦ ἐπιτραπεὶς ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ταῦτα προσκυνεῖν ἢ ἀσπάζεσθαι· οὕτω καὶ οἱ χριστιανοὶ οὐχ' ὡς Θεὸν τὸν Σταυρὸν ἀσπαζόμεθα, ἀλλὰ δεικνύντες τὴν τῆς ψυχῆς ἡμῶν γνησίαν πρὸς τὸν σταυρωθέντα διάθεσιν» Ἑλλ. Πατρολογία Migne τόμ. 40 σελ 865).

Καὶ τέλος ὁ πολὺς καὶ θεολογικώτατος Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς λέγει περὶ τοῦ τιμίου Σταυροῦ τὰ ἑξῆς σπουδαιότατα:

«Ὁ λόγος ὁ τοῦ Σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί. τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστι ... Πᾶσα μὲν πρᾶξις καὶ θαυματουργία τοῦ Χριστοῦ μεγίστη καὶ θεία καὶ θαυμαστή· ἀλλὰ πάν-

των ἐστὶ θαυμαστότερον, ὁ τίμιος αὐτοῦ Σταυρός· δι' οὐδενὸς γὰρ ἑτέρου ὁ θάνατος κατήργηται, ἡ τοῦ προτάτορος ἁμαρτία λέλυται, ὁ ᾅδης ἐσκύλευται, ἡ ἀνάστασις δεδώρηται, δύναμις ἡμῖν τοῦ καταφρονεῖν τοῦ παρόντος καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου δέδοται, ἡ πρὸς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα ἐπάνοδος κατώρθωται, πύλαι παραδείσου ἠνοίχθησαν, ἡ φύσις ἡμῶν ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρὸς κεκάθηκε, τέκνα Θεοῦ καὶ κληρονόμοι γεγόναμεν, εἰμὴ διὰ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· διὰ Σταυροῦ πάντα ταῦτα κατώρθωται. Ὅσοι γὰρ ἐβαπτίσθημεν εἰς Χριστόν, φησὶν ὁ Ἀπόστολος εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν, ὅσοι δὲ εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθημεν Χριστὸν ἐνεδυσάμεθα· Χριστὸς δέ ἐστι Θεοῦ δύναμις καὶ Θεοῦ σοφία· Ἰδοὺ ὁ θάνατος τοῦ Χριστοῦ, ἤτοι ὁ Σταυρὸς τὴν ἐνυπόστατον τοῦ Θεοῦ σοφίαν καὶ δύναμιν ἡμᾶς περιέβαλε· δύναμις δὲ Θεοῦ ἐστιν ὁ λόγος ὁ τοῦ Σταυροῦ, ἢ ὅτι τὸ δυνατὸν τοῦ Θεοῦ ἤτοι ἡ κατὰ τοῦ θανάτου νίκη δι' αὐτοῦ ἡμῖν πεφανέρωται, ἢ ὅτι ὥσπερ τὰ τέσσαρα ἄκρα τοῦ Σταυροῦ διὰ τοῦ μέσου κέντρου κρατοῦνται καὶ συσφίγγονται οὕτω διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυνάμεως, τό τε ὕψος καὶ τὸ βάθος, μῆκός τε καὶ πλάτος, ἤτοι πᾶσα ὁρατή τε καὶ ἀόρατος κτίσις, συνέχεται.

«Οὗτος ἡμῖν σημεῖον δέδοται ἐπὶ τοῦ μετώπου ὃν τρόπον τῷ Ἰσραὴλ ἡ περιτομή· δι' αὐτοῦ γὰρ οἱ πιστοὶ τῶν ἀπίστων ἀποδιϊστάμεθα καὶ γνωριζόμεθα. Οὗτος θυρεὸς καὶ ὅπλον καὶ τρόπαιον κατὰ τοῦ διαβόλου· οὗτος σφραγὶς ἵνα μὴ θίγῃ ἡμῶν ὁ ὀλεθρεύων, ὡς ἡ Γραφὴ φησίν· οὗτος τῶν κειμένων ἀνάστασις, τῶν ἑστώτων στήριγμα, ἀσθενῶν βακτηρία, ποιμαινομένων ῥάβδος, ἐπιστρεφόντων χειραγωγία, προκοπτόντων τελείωσις, ψυχῆς σωτηρία καὶ σώματος, πάντων τῶν κακῶν ἀποτρόπαιον πάντων τῶν ἀγαθῶν πρόξενος, ἁμαρτίας ἀναίρεσις, φυτὸν ἀναστάσεως, ξύλον τῆς ζωῆς αἰωνίου.

Αὐτὸ μὲν οὖν τὸ τίμιον ξύλον ὡς ἀληθῶς καὶ σεβάσμιον. ἐν ᾧ ἑαυτὸν εἰς θυσίαν ὑπὲρ ἡμῶν Χριστὸς προσενήνοχεν, ὡς ἁγιασθὲν τῇ ἁφῇ τοῦ ἁγίου σώματος, καὶ αἵματος, εἰκότως προσκυνητέον, τοὺς ἥλους, τὴν λόγχην, τὰ ἐνδύματα, καὶ τὰ ἱερὰ αὐτοῦ σκηνώματα· ἅτινά εἰσιν ἡ φάτνη τὸ σπήλαιον, ὁ Γολγοθᾶς, ὁ Σταυρός, ὁ ζωοποιὸς τάφος ἡ Σιὼν τῶν ἐκκλησιῶν ἡ ἀκρόπολις καὶ τὰ ὅμοια ὡς φησιν ὁ Θεοπάτωρ Δαβίδ· εἰσελευσόμεθα εἰς τὰ σκηνώματα αὐτοῦ προσκυνήσωμεν εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ. Ὅτι δὲ τὸν Σταυ-

ρὸν λένει δηλοῖ τὸ ἑπόμενον· «ἀνάστηθι Κύριε εἰς τὴν ἀνάπαυσίν σου»· ἕπεται γὰρ τῷ Σταυρῷ ἡ ἀνάστασις· εἰ γὰρ τῶν ἐρωμένων ποθητὸν οἶκος, καὶ κλίνη καὶ περιβόλαιον, πόσον μᾶλλον τὰ τοῦ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος δι' ὧν καὶ σεσώμεθα ;

«Προσκυνοῦμεν δὲ καὶ τὸν τύπον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ εἰ καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης γένοιται, οὐ τὴν ὕλην τιμῶντες μὴ γένοιτο, ἀλλὰ τὸν τύπον ὡς Χριστοῦ σύμβολον· ἔφη γὰρ τοῖς ἑαυτοῦ μαθηταῖς διατιθέμενος, τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ, τὸν Σταυρὸν λέγων· διὸ καὶ ταῖς γυναιξὶν ἔλεγεν ὁ τῆς ἀναστάσεως ἄγγελος. Ἰησοῦν ζητεῖτε τὸν Ναζαρηνὸν τὸν ἐσταυρωμένον· καὶ ὁ Ἀπόστολος, ἡμεῖς δὲ κηρύσσομεν Χριστὸν ἐσταυρωμένον· πολλοὶ μὲν Χριστοὶ καὶ Ἰησοῖ, ἀλλὰ εἷς ὁ ἐσταυρωμένος· οὐκ εἶπε λελογχευμένον, ἀλλ' ἐσταυρωμένον.

«Προσκυνητέον τοίνυν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ· ἔνθα γὰρ ἂν ᾖ τὸ σημεῖον, ἐκεῖ καὶ αὐτὸς ἔσται, τὴν δὲ ὕλην ἐξ ἧς ὁ τύπος τοῦ Σταυροῦ συνίσταται εἰ καὶ χρυσός, ἢ λίθοι εἶεν τίμιοι, μετὰ τὴν τοῦ τύπου, εἰ τύχοι διάλυσιν, οὐ προσκυνητέον.

»Πάντα τοίνυν τὰ Θεῷ ἀνακείμενα προσκυνοῦμεν, αὐτῷ τὸ σέβας προσάγοντες.

»Τοῦτον τὸν τίμιον Σταυρὸν προετύπωσε τὸ ξύλον τῆς ζωῆς, τὸ ἐν τῷ Παραδείσῳ ὑπὸ Θεοῦ πεφυτευμένον· ἐπειδὴ γὰρ διὰ τοῦ ξύλου ὁ θάνατος, ἔδει διὰ ξύλου δωρηθῆναι τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἀνάστασιν· Ἰακὼβ προσκυνήσας τὸ ἄκρον τῆς ῥάβδου, ἐνηλλαγμέναις ταῖς χερσὶ τοὺς υἱοὺς Ἰωσὴφ εὐλογήσας, καὶ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ διαγράφει σαφέστατα· ῥάβδος Μωσαϊκή, σταυροτύπως τὴν θάλασσαν πλήξασα καὶ σώσασα μὲν τὸν Ἰσραήλ, Φαραὼ δὲ βυθίσασα· χεῖρες σταυροειδῶς ἐκτεινόμεναι καὶ τὸν Ἀμαλὴκ τροπούμεναι· ξύλῳ πικρὸν ὕδωρ γλυκαινόμενον, καὶ πέτρα ῥηγνυμένη καὶ προχέουσα νάματα· ῥάβδος τῷ Ἀαρὼν τὸ τῆς ἱεραρχίας ἀξίωμα χρηματίζει· ὄφις ἐπὶ ξύλου θριαμβευόμενος, ὡς νενέκρωται ἐπὶ τοῦ ξύλου, τοὺς νεκρὸν ὁρῶντας τὸν ἐχθρὸν διασώζειται τοὺς πιστεύοντας, οὕτως Χριστὸς ἐν σαρκὶ ἁμαρτίαν οὐκ εἰδυίᾳ ἁμαρτίας προσήλωσεν. Μωσῆς ὁ μέγας ὄψεσθε, βοῶν, τὴν ζωὴν ὑμῶν ἐπὶ ξύλου κρεμαμένην ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν ὑμῶν». Τὸν τίμιον τοῦ Κυρίου Σταυρὸν νοεῖ.

Ἡσαΐας ὅλην τὴν ἡμέραν, λέγει διεπέτασα τὰς χεῖράς μου πρὸς λαὸν

ἀπειθοῦντα καὶ ἀντιλέγοντα. Οἱ τοῦτο προσκυνοῦντες, τῆς μερίδος τύχοιμεν Χριστοῦ τοῦ ἐσταυρωμένου· Ἀμήν· (Ἰωάννου Δαμασκηνοῦ ἔκδοσις Ὀρθοδόξου πίστεως § πή).

3. Μαρτυρίαι ἐκ τῆς ἱερᾶς παραδόσεως.

Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἡ ἐκκλησία παρέλαβεν ἐν τῷ χρίσματι τοῦ ἁγίου Μύρου καὶ ὀνομάζει αὐτὸ σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, τοῦτο τυποῦσα ἐπὶ τοῦ μετώπου καὶ ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ ἐπὶ τῆς ράχεως καὶ τῶν χειρῶν καὶ τῶν ποδῶν τῷ ἁγίῳ Μύρῳ διὰ τοῦ τελοῦντος τὸ μυστήριον ἱερέως ἐπάδοντος τὸ «σφραγὶς δωρεᾶς πνεύματος ἁγίου Ἀμήν».

Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἐστιν ἐν χρήσει ἐν τῇ ἁγίᾳ εὐχαριστίᾳ. Ἡ ἐκκλησία παρέλαβε καὶ διατηρεῖ ἀπαραβάτως τὴν τύπωσιν τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τῶν προσφορῶν τῶν προωρισμένων πρὸς τέλεσιν τοῦ μυστηρίου τῆς θείας εὐχαριστίας, καὶ τυποῖ τὸν Σταυρὸν ἐπὶ τοῦ ἁγίου ἄρτου διὰ τῆς ἁγίας λόγχης. Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ πολλάκις τυποῦται κατὰ τὴν θείαν εὐχαριστίαν διὰ τῆς χειρὸς τοῦ ἱερέως. Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ εὑρίσκομεν ἐν τῇ χειροτονίᾳ καὶ ἐν ἅπασι τοῖς μυστηρίοις καὶ ἐν τῇ εὐλογίᾳ. Τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἐν τῷ χρίσματι τοῦ βεβαπτισμένου τῷ ἁγίῳ Μύρῳ ἡ ἐκκλησία ὀνομάζει σφραγῖδα δωρεᾶς ἁγίου πνεύματος. Ἐν τῇ Ἀποκαλύψει γίνεται λόγος περὶ σφραγῖδος ἐν Κεφ. Ζ΄. 3—4 καὶ Θ΄. 4 καὶ ιδ΄. 1 καὶ τοιαύτην ὑπέλαβον οἱ ἑρμηνευταὶ ὡς δηλοῦσαν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου διότι τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ εἶναι ἡ σφραγὶς τοῦ Κυρίου δι' ἧς γινώσκονται οἱ ἑαυτοῦ τῶν ἀλλοτρίων, καὶ τὸ τρόπαιον κατὰ τοῦ διαβόλου.

Ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος λέγει ἔχομεν τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ ἐπὶ τοῦ μετώπου τῆς καρδίας καὶ ἐπὶ τῶν χειρῶν· ἐπὶ τοῦ μετώπου, διότι ὀφείλομεν πάντοτε νὰ ὁμολογῶμεν τὸν Ἰησοῦν Χριστόν· ἐπὶ τῆς καρδίας, διότι ὀφείλομεν πάντοτε νὰ τὸν ἀγαπῶμεν· ἐπὶ τῶν χειρῶν διότι ὀφείλομεν πάντοτε νὰ ἐργαζώμεθα ὑπὲρ τοῦ θείου νόμου (εἰς τὸν βίον τοῦ Ἰσαάκ)».

Ὁ Ἅγιος Ἀμβρόσιος ἀπολογούμενος πρὸς τοὺς ἐθνικοὺς τοὺς φρονοῦντας ὅτι οἱ Χριστιανοὶ λατρεύουσιν τὸν Σταυρόν, ὅστις ἁρμόζει αὐτοῖς («id colunt quod merentur») λέγει δὲν εἶναι ὁ Σταυρὸς

τὸ ξύλον τὸ ὁποῖον οἱ Χριστιανοὶ λατρεύουσι, ἀλλ' ὁ Χριστὸς ὁ ἐπὶ τοῦ Σταυροῦ θανών. «Christum qui pependit in ligno.... non lignum» (In Obitum Theodosii XLVI). Ὁ Ἀμβρόσιος ἤκμασε κατὰ τὸ 330—397· ὥστε ἡ τοῦ τιμίου Σταυροῦ κατασκευὴ διὰ ξύλου καὶ ἡ τιμητικὴ αὐτοῦ προσκύνησις ἦν πρὸ τοῦ λαβάρου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου.

Οἱ Χριστιανοὶ τῶν πρώτων αἰώνων παρίστων διὰ συμβολικῶν μονογραμμάτων τὴν σταύρωσιν τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ. Τὰ μονογράμματα ταῦτα οἱ ἀρχαιολόγοι ἀνάγουσιν εἰς τὸν πρῶτον αἰῶνα κατὰ τον αὐτὸν χρόνον καθ' ὃν οἱ ἐν Ἀντιοχείᾳ Πιστοὶ ὀνομάσθησαν Χριστιανοὶ (αὐτόθι) πολὺ πρὸ τῆς βασιλείας τοῦ Μ. Κωνσταντίνου. Διάφορον γνώμην ἔχει ὁ De-Rossi ὅστις λέγει : «Καίτοι πολλοὶ συγγραφεῖς ἐπίσης πολλοὶ σοφοὶ ἔγραψαν κατὰ τὸ 1855 (Spicilegium solesmense, III p. 552) ὀφείλω νὰ ὁμολογήσω, ὅτι μέχρι σήμερον δὲν ἐνέτυχονἔτι οὐδὲ μνημεῖον χριστιανικὸν πλέον ἢ ἧττον αὐθεντικὸν ἀποδεικνύον διὰ τρόπου βεβαίου ὅτι τὰ μοναγράμματα ὑπῆρχον ἐσκαλισμένα ἢ ἐζωγραφισμένα πρὸ τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Μεγ. Κωνσταντίνου. Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ σοφοῦ συγγραφέως. καὶ ἐὰν θεωρηθῇ ἀκριβὴς μαρτυρεῖ, ὅτι δὲν περιεσώθησαν τοιαῦτα σύμβολα. οὐχὶ ὅτι δὲν ὑπῆρξαν τοιαῦτα· διότι πολλοὶ Λατῖνοι καὶ Ἕλληνες Πατέρες ἀκμάσαντες κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνας. δεύτερον καὶ τρίτον. ὁμιλοῦσι περὶ συμβόλων.

4. Περὶ τῆς ἐμφανίσεως τοῦ σημείου τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐν τῷ οὐρανῷ τῷ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ.

Ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἐν τῷ βίῳ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου διηγεῖται. ὅτι οὗτος «εὖ ἐννοήσας ὡς κρείττονος ἢ κατὰ στρατιωτικὴν δέοι αὐτῷ βοηθείας διὰ τὰς κακοτέχνους καὶ γοητικὰς μαγγανείας τὰς παρὰ τῷ τυράννῳ (Μαξεντίῳ) σπουδαζομένας Θεὸν ἀνεζήτει βοηθόν.... λογισάμενος δὲ ὡς οἱ μὲν πλήθει θεῶν ἐπιθαρρήσαντες, καὶ πλείοσιν ἐπιπεπτώκασιν ὀλέθροις, ... ὁ δὲ πατρῷος αὐτῷ Θεὸς τῆς αὐτοῦ δυνάμεως ἐναργῆ καὶ πάμπολλα δείγματα ἤδη δεδωκὼς τῷ αὐτοῦ πατρί, (οἱ δὲ ἐπὶ θεῶν πλήθει πεποιθότες αἰσχρὸν τέλος ὑπέμειναν)· ταῦτα πάντα συναγαγὼν τῇ διανοίᾳ... τὸν πατρῷον τιμᾶν μόνον ᾤετο δεῖν Θεόν.

»Ἀνεκαλεῖτο δῆτα ἐν εὐχαῖς τοῦτον ἀντιβολῶν καὶ ποτνιώμενος φῆναι αὐτῷ ἑαυτὸν ὅστις εἴη, καὶ τὴν ἑαυτοῦ δεξιὰν τοῖς προκειμένοις ἐπορέξαι. Εὐχομένῳ δὲ ταῦτα καὶ λιπαρῶς ἱκετεύοντι τῷ βασιλεῖ θεοσημία τις ἐπιφαίνεται παραδοξοτάτη, ἣν τάχα μὲν ἄλλου λέγοντος, οὐ ῥᾴδιον ἦν ἀποδέξασθαι, αὐτοῦ τοῦ νικητοῦ βασιλέως, τοῖς τὴν γραφὴν διηγουμένοις ἡμῖν μακροῖς ὕστερον χρόνοις, ὅτε ἠξιώθημεν τῆς αὐτοῦ γνώσεώς τε καὶ ὁμιλίας, ἐξαγγείλαντος, ὅρκοις τε πιστωσαμένου τὸν λόγον, τίς ἀμφιβάλλοι μὴ οὐχὶ πιστεῦσαι τῷ διηγήμαι; μάλισθ' ὅτε καὶ ὁ μετὰ ταῦτα χρόνος ἀληθῆ τῷ λόγῳ προσέσχε τὴν μαρτυρίαν.

»Ἀμφὶ μεσημβρινὰς ἡλίου ὥρας, ἤδη τῆς ἡμέρας ἀποκλινούσης, αὐτοῖς ὀφθαλμοῖς ἰδεῖν ἔφη ἐν αὐτῷ οὐρανῷ ὑπερκείμενον τοῦ ἡλίου σταυροῦ τρόπαιον ἐκ φωτὸς συνιστάμενον, γραφήν τε αὐτῷ συνῆφθαι λέγουσαν, τούτῳ νίκα· θάμβος δὲ ἐπὶ τῷ θεάματι κρατῆσαι αὐτόν τε καὶ τὸ στρατιωτικὸν ἅπαν, ὃ δὴ στελλομένῳ οἱ πορείαν συνείπετό τε καὶ θεωρὸν ἐγίνετο θαύματος» (Α΄. λα΄. καὶ λβ΄.). Καὶ ἐν Κεφ. ΚΘ΄. «Καὶ δὴ διαπορεῖν πρὸς ἑαυτὸν ἔλεγε, τίποτε εἴη τὸ φάσμα. Ἐνθυμουμένῳ δὲ αὐτῷ καὶ ἐπὶ πολὺ διαλογιζομένῳ νὺξ ἐπῆλθε καταλαβοῦσα· ἐνταῦθα δὴ ὑπνοῦντι αὐτῷ τὸν Χριστὸν τοῦ Θεοῦ σὺν τῷ φανέντι κατ' Οὐρανῷ σημείῳ ὀφθῆναι καὶ παρακελεύσασθαι, μίμημα ποιησάμενον τοῦ κατ' Οὐρανὸν ὀφθέντος σημείου, τούτῳ πρὸς τὰς τῶν πολεμίων συμβολὰς ἀλεξήματι χρῆσθαι».

Καὶ ἐν Κεφ. Κ΄. 1΄. Κατασκευὴ τοῦ αὐτοῦ σταυρικοῦ σημείου. «Ἅμα δὲ ἡμέρᾳ διαναστάς, τοῖς φίλοις ἐξηγόρευε τὸ ἀπόῤῥητον. κἄπειτα χρυσοῦ καὶ λίθων πολυτελῶν δημιουργοὺς συγκαλέσας μέσος αὐτὸς καθιζάνει καὶ τοῦ σημείου τὴν εἰκόνα φράζει. ἀπομιμεῖσθαί τε αὐτὴν χρυσῷ καὶ πολυτελέοι λίθοις διεκελεύετο. ὃ δὴ καὶ ἡμᾶς ὀφθαλμοῖς ποτε συνέβη παραλαβεῖν».

5. Περὶ τοῦ ἀνδριάντος τοῦ Κωνσταντίνου σταυρὸν κατέχοντος καὶ τῆς ἐπιγραφῆς κεφ. Μ.

«.... αὐτίκα δ' οὖν ὑψηλὸν δόρυ σταυροῦ σχήματι ὑπὸ χεῖρας ἰδίας εἰκόνος ἐν ἀνδριάντι κατειργασμένης τῶν ἐπὶ Ῥώμης δεδημοσιευμένων ἐν τόπῳ στήσαντας αὐτὴν δὴ ταύτην τὴν γραφὴν ῥήμασιν ἐγχαράξαι τῇ Ρωμαίων ἐγκελεύεται φωνῇ. **Τούτῳ τῷ σωτηριώδει**

σημείῳ τῷ ἀληθεῖ ἐλέγχῳ τῆς ἀνδρίας τὴν πόλιν ἡμῶν ζυγοῦ τυραννικοῦ διασωθεῖσαν ἠλευθέρωσα ἔτι μὴν καὶ τὴν σύγκλητον, καὶ τὸν δῆμον Ρωμαίων, τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιφανείᾳ καὶ λαμπρότητι ἐλευθερώσας ἀπεκατέστησα».

*Περὶ δὲ τῶν μετὰ τὴν ἧτταν καὶ κατατρόπωσιν Μαξεντίου ὁ αὐτὸς ἱστορικὸς Εὐσέβιος ἐν τῇ ἐκκλησιατικῇ ἱστορίᾳ Θ΄. § Θ΄. διηγεῖται ὅτι «τῷ πανηγεμόνι καὶ τῆς νίκης αἰτίῳ Θεῷ αὐτοῖς ἔργοις ἀνυμνήσας, ἐπὶ Ρώμης μετ᾽ ἐπινικίων εἰσήλαυνε· πάντων ἀθρόως αὐτὸν ἅμα κομιδῇ νηπίοις καὶ γυναιξί, τῶν ἀπὸ τῆς συγκλήτου βουλῆς καὶ τῶν ἄλλων διασημοτάτων, σὺν παντὶ δήμῳ Ρωμαίων, φαιδροῖς ὄμμασιν, αὐταῖς ψυχαῖς, οἷα λυτρωτήν, σωτῆρά τε καὶ εὐεργέτην, μετ᾽ εὐφημιῶν καὶ ἀπλήστου χαρᾶς ὑποδεχομένων. Ὁ δέ, ὥσπερ ἔμφυτον τὴν εἰς Θεὸν εὐσέβειαν κεκτημένος, μηδόλως ἐπὶ ταῖς βοαῖς ὑποσαλευόμενος, μηδ᾽ ἐπαιρόμενος τοῖς ἐπαίνοις, εὖ μάλα τῆς ἐκ Θεοῦ συνηθημένος βοηθείας, αὐτίκα τοῦ σωτηρίου τρόπαιον πάθους, ὑπὸ χεῖρα ἰδίας εἰκόνος ἀνατεθῆναι προστάττει. Καὶ δὴ τὸ σωτήριον τοῦ σταυροῦ σημεῖον ἐπὶ τῇ δεξιᾷ κατέχοντα αὐτὸν ἐν τῷ μάλιστα τῶν ἐπὶ Ρώμης δεδημοσιευμένῳ τόπῳ στήσαντες, αὐτὴν δὲ ταύτην ὑπογραφὴν ἐντάξαι ῥήμασιν αὐτοῖς τῇ Ρωμαίων ἐγκελεύεται φωνῇ τούτῳ τῷ σωτηριώδει σημείῳ: **Τῷ ἀληθινῷ ἐλέγχῳ τῆς ἀνδρίας** τὴν πόλιν ἡμῶν ἀπὸ ζυγοῦ τοῦ τυράννου διασωθεῖσαν ἠλευθέρωσα, ἔτι μὴν καὶ τὴν σύγκλητον καὶ τὸν δῆμον Ρωμαίων, τῇ ἀρχαίᾳ ἐπιφανείᾳ καὶ τῇ λαμπρότητι, ἐλευθερώσας ἀποκατέστησα»*. (*Πρβλ. καὶ* Ruffin lib. IX. cap. IX. de Constantino adversus Maxentium pugnaturo). *Ὁ δὲ ἱστορικὸς Σωκράτης ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ Α. α΄. τὸ αὐτὸ θαῦμα διηγούμενος, λέγει: «Περὶ μεσημβρινὰς ἡλίου ὥρας ἤδη τῆς ἡμέρας ἀποκλινούσης, εἶδεν ἐν τῷ οὐρανῷ στύλον φωτὸς σταυροειδῆ, ἐν ᾧ γράμματα ἦν λέγοντα, ἐν τούτῳ νίκα» (Πρβλ. Σωζομένου Ἐκκλ. Ἱστορίαν Α΄. § γ΄. δ΄.).*

*Καὶ Κεδρηνὸς ὁ ἱστορικὸς λέγει: Φαίνεται αὐτῷ ἐν ἕκτῃ ὥρᾳ τῆς ἡμέρας ὁ Τίμιος Σταυρός, ἐκ φωτὸς κατεσκευασμένην ἔχων ἐπιγραφὴν δι᾽ ἀστέρων, ἐν τούτῳ νίκα». Ὁ δὲ Ζωναρᾶς: «Τύπος αὐτῷ σταυρικὸς μεσούσης ἡμέρας δι᾽ ἀστέρων ἐφάνη κατ᾽ οὐρανόν, καὶ γραφὴ περὶ τὸν Σταυρὸν Ρωμαϊκοῖς στοιχείοις δι᾽ ἀστέρων καὶ αὐτοῖς τετυπωμένοις καὶ φράζουσιν, **ἐν τούτῳ νίκα**» (τόμ. γ΄. 3. Πρβλ.*

καὶ «Πολιτεία τῶν Ἁγίων Πατέρων Μητροφάνους καὶ Ἀλεξάνδρου» παρὰ Φωτίῳ ἀναγνωσμ. 256 καὶ Pomponium Laetum in Constantino M. σελ. 1408).

Ὁ δὲ ἱστορικὸς Νικηφόρος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ Ζ΄. § μζ΄. λέγει «Καὶ σταυρὸς πάλιν ὤπτο ἀστράσιν ἐστηριγμένος ἐν οὐραν῾ῳ, καὶ γραφὴ περικύκλῳ ταῦτα διαγορεύουσα: Ἐν τούτῳ τῷ σημείῳ πάντας νικήσεις τοὺς πολεμίους». Ὁ δὲ ἱστορικὸς Φιλοστόργιος περὶ τῆς εἰς τὸν χριστιανισμὸν προσελεύσεως τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου διηγούμενος, λέγει: «Ὅτι τὴν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου μεταβολὴν ἐκ τῆς ἑλληνίδος θρησκείας εἰς τὸν χριστιανισμὸν αἰτίαν γενέσθαι ἀναγράφει τὴν κατὰ Μαξεντίου νίκην, καθ' ἣν καὶ τὸ τοῦ σταυροῦ σημεῖον κατὰ ἀνατολὰς ἐπὶ μήκιστον ὤφθη διῆκον, αἴγλης αὐτὸν καταπληττούσης διατυπουμένης, καὶ ἀστέρων αὐτὸν κύκλῳ περιθεόντων, ἴριδος τρόπῳ, καὶ πρὸς γραμμάτων χαρακτῆρα ρυθμιζομένων, τὰ δὲ ἆρα Ρωμαίων φωνῇ ἔλεγε, **ἐν τούτῳ νίκα.** (Φιλοστοργ. Ἐκκλ. Ἱστορ. Α΄. ς΄. 6. Πρβλ. Νικηφ. Καλλίστ. Ἐκκλ. Ἱστορίαν Η΄. γ΄).

Ὡς δὲ ὤφθη πάλαι περίλαμπρον τὸ σημεῖον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐν τῷ οὐρανῷ τῷ Μεγάλῳ Κωνσταντίνῳ, οὕτω καὶ αὖθις μέλλει ἐμφανισθῆναι μετὰ πάσης δόξης ἐν τῇ δευτέρᾳ τοῦ Κυρίου παρουσίᾳ πᾶσι τοῖς πιστοῖς καί εἰς ἔλεγχον ἔτι αὐτῶν τῶν παρανόμων, καθ' ἃ γέγραπται: «Τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐρχόμενον ἐπὶ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς» (Ματθ. κδ΄, 30). τὸ χωρίον τοῦτο ἑρμηνεύων ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος, λέγει: «Τότε φανήσεται τὸ σημεῖον τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῷ οὐρανῷ· τοῦτ' ἔστιν, ὁ Σταυρὸς τοῦ ἡλίου φαιδρότερος ὤν». (Ὁμοίως καὶ ἐν ὁμιλίᾳ πγ΄. τόμ. ε΄. 576 ἐκδ. Ἐτώνης 1612 καὶ ριζ. ὁμιλ. τοῦ αὐτοῦ τόμου σελ. 757).

Ὁ δὲ Θεοφύλακτος τὸ αὐτὸ χωρίον ἑρμηνεύων, λέγει: «Ὁ Σταυρὸς τότε ὀφθήσεται ἐν τῷ οὐρανῷ ὑπὲρ τὸν ἥλιον λάμπων πρὸς ἔλεγχον τῶν Ἰουδαίων· ὥσπερ γὰρ δικαίωμα μέγιστον ἔχων τὸν Σταυρόν, ἔρχεται κατὰ τῶν Ἰουδαίων ὁ Κύριος, καθάπερ εἴ τις λίθῳ πληγεὶς ἐπεδείκνυτο τὸν λίθον. Σημεῖον δὲ λέγει τὸν Σταυρόν, ὥσπερ τι τρόπαιον καὶ παράσημον βασιλικόν».

Ὁ Εὐσέβιος ἐν βίῳ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου (βιβλ. Γ΄. κεφ.

ΜΘ΄.) γράφει τὰ ἑξῆς περὶ τοῦ σημείου τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ τῆς ἐξεικονίσεως εἱρῶν σκηνῶν εἰλημμένων ἐκ τῶν Ἁγίων Γραφῶν.

«Εἶδες δ' ἂν ἐπὶ μέσων ἀγορῶν κειμέναις κρήναις, τὰ τοῦ καλοῦ ποιμένος σύμβολα τοῖς ἀπὸ τῶν θείων λογίων ὁρμωμένοις γνώρισμα. Τὸν δὲ Δανιὴλ σὺν αὐτοῖς λέουσιν ἐν χαλκῷ πεπλασμένον, χρυσοῦ τε πετάλοις ἐκλάμποντα. Τοσοῦτος δὲ θεῖος ἔρως τὴν Βασιλέως κατείληφε ψυχήν, ὡς τοῖς ἀνακτόροις τῶν βασιλείων καὶ τὸν πάντων ἐξοχώτατον οἶκον τῆς πρὸς τῷ ὀρόφῳ κεχρυσωμένοις φατνώσεως κατὰ τὸ μεσαίτατον, μεγίστου πίνακος ἀνηπλουμένου, μέσου ἐμπεπῆχθαι τὸ τοῦ σωτηρίου πάθους σύμβολον, ἐκ ποικίλων συγκείμενον καὶ πολυτελῶν λίθων, ἐν χρυσῷ πολλῷ κατειργασμένων φυλακτήριον ἐδόκει τοῦτο αὐτῆς βασιλείας τῷ θεοφιλεῖ πεποιῆσθαι».

Τὸ σύμβολον τῆς σωτηρίας, ὁ Σταυρός, παρὰ τῷ Ἀλεξανδρεῖ Κλήμεντι (Στρωμ. Ο΄ 11) κυριακὸν σημεῖον λεγόμενος, κατ' ἐξοχόν τινα τρόπον ἐτιμᾶτο ἀνέκαθεν παρὰ τοῖς Χριστιανοῖς. Σχηματίζοντες οἱ Χριστιανοὶ τῇ χειρὶ τὸ σημεῖον τοῦ Σταυροῦ, ἐσημείουν ἑαυτοὺς καὶ ἐσφράγιζον καὶ καθηγίαζον πᾶσαν ἱερουργίαν καὶ ἱεροπραξίαν (Πρβλ. TertullApolog. c 16 καὶ Μ. Βασιλείου περὶ τοῦ ἁγίου Πνεύματος 27). Ἐν τοῖς προηγουμένοις κεφαλαίοις ΚΕ΄, ΚΘ΄, ΚΖ΄, ΚΗ΄ καὶ ΚΘ΄ ὁ Εὐσέβιος ποιεῖται λόγον περὶ τῆς ἀνευρέσεως τοῦ Ἁγίου Τάφου τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ καὶ περὶ τῆς διαταγῆς τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς ἀνέγερσιν οἴκου εὐκτηρίου θεοπρεποῦς ἀμφὶ τὸ σωτήριον ἄντρον πλουσίᾳ καὶ βασιλικῇ δαπάνῃ.

Ὁ Θεοδώρητος μετὰ τὴν ἐπιστολὴν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Μακάριον Ἱεροσολύμων, ἣν ὁ Εὐσέβιος ἱστορεῖ ἐν τῷ Α΄, ΛΑ΄. κεφαλαίῳ τῆς ἱστορίας τοῦ βίου τοῦ Μ. Κωνσταντίνου, ἱστορεῖ τὴν εὕρεσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς μακαρίας Ἑλένης γενομένης κομιστοῦ καὶ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρός τε τὸν Μακάριον καὶ Δρακιλλιανόν.

6. Ἡ δευτέρα ἐμφάνισις ἐν οὐρανῷ τοῦ σημείου τοῦ Σταυροῦ.

Τῇ Ζ΄ τοῦ Μαΐου τὴν ἀνάμνησιν ἑορτάζομεν τοῦ ἐν Οὐρανῷ φανέντος σημείου τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐπὶ Κωνσταντίου Βασιλέως υἱοῦ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ Κυρίλλου Ἀρχιεπισκό-

που Ἱεροσολύμων. Ἐν τῷ Συναξαρίῳ τοῦ Μηνιαίου τοῦ Μαΐου ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς. Ἐν ταῖς ἡμέραις τῆς ἁγίας Πεντηκοστῆς μηνὸς Μαΐου ἑβδόμῃ ὥρᾳ τρίτῃ τῆς ἡμέρας, ἐφάνη ὁ Τίμιος καὶ ζωοποιὸς Σταυρὸς συνεστὼς ἐκ φωτός, ὁρῶντος παντὸς τοῦ λαοῦ, ὑπεράνω τοῦ ἁγίου Γολγοθᾶ ἐκτεταμένος. μέχρι τοῦ ἁγίου ὄρους τῶν Ἐλαιῶν. ὅστις τῇ τῆς μαρμαριγῆς λαμπρότητι τὰς ἡλιακὰς ἀκτῖνας ἐκάλυψεν. Ὅθεν πᾶσα ἡλικία νέων τε γερόντων σὺν νηπίοις τε καὶ θηλάζουσι τὴν Ἐκκλησίαν κατέλαβε καὶ ἐν ἀμέτρῳ χαρᾷ καὶ θερμῇ κατανύξει, δόξαν καὶ εὐχαριστίαν τῷ Θεῷ ἀνέπεμψαν, ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τούτῳ θεάματι.

Περὶ τοῦ θεάματος τούτου ὁ ἱστορικὸς Φιλοστόργιος ἱστορεῖ τὰ ἑξῆς : Ὁ μὲν οὖν Κωνστάντιος ἐγκρατὴς τοῦ τυράννου γίνεται (τοῦ Μαγνεντίου) κἀνταῦθα τοῦ σημείου τοῦ σταυροῦ ἐπὶ μέγιστόν τε προφανέντος, καὶ καταπληκτικωτάταις αἴγλαις ὑπεραστράψαντος τὸ τῆς ἡμέρας φῶς· ὤφθη δὲ ἐπὶ τῶν Ἱεροσολύμων περὶ τὴν τρίτην ὥραν μάλιστα τῆς ἡμέρας ἑορτῆς τῆς λεγομένης Πεντηκοστῆς ἐνισταμένης. Ὁ δὲ Θεόγραφος τύπος ἐκεῖνος, ἀπὸ τοῦ λεγομένου κρανίου μέχρι καὶ τοῦ τῶν ἐλαιῶν ὄρους διήκων ὥρᾶτο, ἴριδος μεγάλης στεφάνου τρόπον πανταχόθεν αὐτὸν περιελιττούσης· ἐδήλου δὲ ἄρα ἡ μὲν ἶρις τὴν τοῦ σταυρωθέντος καὶ ἀναλυφθέντος εὐμένειαν· ὁ δὲ στέφανος τὴν τοῦ βασιλέως νίκην τὸ δὲ σελασφόρον ἐκεῖνο καὶ σεβάσμιον θέαμα οὐδὲ τοῖς ἐπὶ τοῦ στρατοπέδου ἀθέατον ἦν, ἀλλ' ἐπιδήλως ὁρώμενον Μαγνέντιον μὲν καὶ τοὺς σὺν αὐτῷ ἅτε τῇ τῶν δαιμόνων θεραπείᾳ προσανακειμένους εἰς ἀμήχανον δέος κατέστησε, Κωνστάντιον δὲ καὶ τοὺς περὶ αὐτὸν εἰς θάρσος ἄμαχον ἀνεκτήσατο». [Φιλοστοργίου βιβλ. Γ' § 26).

7. Περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ὑπὸ τῆς μακαρίας Ἁγίας Ἑλένης

Τινὲς τῶν νεωτέρων τῶν ἐπιζητούντων νὰ ἀρνηθῶσι πᾶσαν παραδεδομένην τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀλήθειαν ἐκφράζουσιν ἀμφιβολίας καὶ περὶ τῆς εὑρέσεως ὑπὸ τῆς μακαρίας Ἑλένης τοῦ τιμίου Σταυροῦ, συμπεραίνοντες τοῦτο ἐκ τῆς δῆθεν σιωπῆς τοῦ ἱστορικοῦ Εὐσέβίου ὡς μηδὲν ἱστοροῦντος περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐν τῷ

συγγραφέντι αὐτῷ βίῳ τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ἐν ᾧ σύγχρονοι ἕτεροι ἱστορικοὶ ἐν ἐκτάσει περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμου Σταυροῦ ποιοῦνται λόγον. πράξεις δὲ αὐτοκρατορικαί, σωζόμεναι μέχρι σήμερον εἰς διαφόρους ἱερὰς μονάς, κυροῦσι τὴν γνησιότητα τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ Τιμίου Σταυροῦ τοῦ Σωτῆρος, καὶ αὐτὰ τὰ τεμάχια τοῦ τιμίου ξύλου τὰ διακρινόμενα διὰ τῆς θαυματουργικῆς αὐτῶν δυνάμεως ἀναιροῦσι τὰς ἀνυποστάτους ὑποθέσεις τῶν νεωτεριστῶν. Οὕτω κατὰ τὴν ὁμόφωνον μαρτυρίαν τῶν ἀρχαίων ἱστορικῶν, ὧν κατωτέρω ἀναφέρομεν τὰς περικοπάς, ἡ εὐσεβεστάτη μήτηρ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου ἡ μακαρία Ἑλένη, ποθοῦσα νὰ ἱστορίσῃ τοὺς ἱεροὺς τόπους ἔνθα ὁ Σωτὴρ ἔζησεν. ἀφίκετο περὶ τὸ 326 μ. Χ. εἰς Ἱεροσόλυμα. Πρώτη δὲ αὐτῆς φροντὶς ὑπῆρξεν ἡ ἀναζήτησις τοῦ Τάφου τοῦ Σωτῆρος· Ἀλλ' οἱ ἐθνικοὶ φθόνῳ πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς κείμενοι τιμῶντας ἰδιαζόντως τὸ μνῆμα τοῦ Σωτῆρος εἶχον πρὸ πολλοῦ ἤδη χρόνου ἐπιχώσει αὐτόν· καὶ ἵνα τελείως τὴν μνήμην αὐτοῦ ἐξαλείψωσιν ἀνῳκοδόμησαν ἐπὶ τοῦ οὕτω τελεσθέντος λόφου, ἐν ᾧ ὁ τάφος τοῦ Σωτῆρος, ναὸν τῆς Ἀφροδίτης καὶ ξόανα ἐν αὐτῷ ἔστησαν.

Τούτου δὲ φανεροῦ τῇ βασιλομήτορι γενομένου ὁ μὲν ναὸς τῶν εἰδώλων τῇ ταύτης προσταγῇ κατηδαφίσθη, τὰ δὲ ξόανα καθηρέθη ἐκεῖθεν· τοῦ δὲ ἐπιχώματος μετακομισθέντος, ἀνεκαλύφθη ὁ ζωοδόχος τάφος καὶ τρεῖς ἅμα σταυροὶ ἐν αὐτῷ ὑπάρχοντες. Ἐπειδὴ δὲ δύσκολον ἦτο νὰ διακριθῇ ὁ σταυρὸς τοῦ Σωτῆρος καὶ τῶν λῃστῶν, ὁ τότε Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος Μακάριος προσήνεγκεν ἕκαστον τῶν τριῶν εὑρεθέντων σταυρῶν ἐπί τινος θανατηφόρως πασχούσης γυναικός. Καὶ τῶν μὲν δύο εἰς μάτην τεθέντων, ἅμα τοῦ τρίτου ἐπιψαύσαντος τοῦ σώματος τῆς ἀγωνιώσης παραχρῆμα ἠνωρθώθη αὕτη καὶ ἐγένετο ὑγιής. Τοιούτῳ λοιπὸν τρόπῳ ἀνευρέθη καὶ ἀνεγνωρίσθη ὁ τοῦ Κυρίου Σταυρός, ὃν ἡ βασιλομήτωρ εἰς δύο διελοῦσα μέρη, τὸ μὲν ἓν ἐν ἀργυρᾷ θήκῃ περιειλήσασα ἐν Ἱεροσολύμοις κατέθηκε, τὸ δὲ ἕτερον πρὸς τὸν υἱὸν αὐτῆς, τὸν αὐτοκράτορα διὰ τὴν βασιλεύουσαν ἐξαπέστειλε.

Τὴν ἀκρίβειαν τῆς ἱστορίας ταύτης τινὲς τῶν νεωτέρων ἠθέλησαν ὡς εἴπομεν, νὰ ἀμφισβητήσωσι. Πρῶτος δὲ ὁ Γελάσιος ἠμφισβήτησεν αὐτὴν διὰ μόνον τὸν λόγον ὅτι ὁ ἱστορικὸς Εὐσέβιος, ὁ συγγράψας τὸν βίον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, δὲν ἀναφέρει τι περὶ τοῦ

γεγονότος τούτου. Ἀλλὰ τὸ ἀδικαιολόγητον τοῦτο ἐπιχείρημα εἶναι ἀνίσχυρον, ὅπως ἀναιρέσῃ τὴν πραγματικότητα τοῦ γεγονότος τούτου· διότι ἡ σιωπὴ ἑνὸς ἱστορικοῦ περιορισθέντος εἰς τὴν ἱστόρησιν μόνον τῶν ἀφορόντων τὸ βίον τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου, ὃν λεπτομερῶς ἔγραψε, δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὡς μαρτυρία ἀρνητικὴ καὶ ἀποχρῶσα. Ὁ Εὐσέβιος οὐ μόνον τοῦτο ἐσιώπησεν, ἀλλὰ καὶ πολλὰ ἄλλα ὑπὸ ἄλλων ἀναφαιρόμενα, καὶ ἐν γένει λίαν συγκεκομένα καὶ συντετμημένα ἀναφέρει τὰ κατὰ τὴν ἐν Ἱεροσολύμοις διαμονὴν τῆς μακαρίας Ἑλένης. Τούτου ἕνεκα οὔτε δίκαιον οὔτε εὔλογον εἶνε νὰ μεταχειρισθῇ τις ταῦτα ὡς μέτρον πρὸς καταμέτρησιν τῆς ἀληθείας καὶ νὰ ἀποφανθῇ κατὰ τῆς ὀρθότητος καὶ ἀληθείας πραγμάτων τοσοῦτον ἀρχαίων καὶ τοσοῦτον καθολικὸν κῦρος ἀνέκαθεν κτησαμένων, καὶ ὑπὸ τῆς ἱστορίας μαρτυρουμένων διὰ σειρᾶς ἐπισήμων ἱστορικῶν γεγονότων κεκυρωμένων ὑπὸ τοῦ κράτους καὶ τῆς Ἐκκλησίας καὶ ὑπὸ ἀναριθμήτων θαυμάτων ἐπιμαρτυρουμένων.

Ἀλλὰ καὶ πλὴν τοῦ λογικοῦ τούτου ἐπιχειρήματος τοὺς ἀντιλέγοντας διαψεύδει ἡ σύγχρονος ἱστορία.

Καὶ α΄.) Ἡ ἀνεύρεσις τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἐπιβεβαιουμένη ἐκ τῶν ἐπιστολῶν τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου πρὸς τὸν Μακάριον Ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων καὶ τὸν ἔπαρχον Δρακιλλιανὸν (Θεοδωρήτου Ἐκκλησ. ἱστορία κεφ. ς΄).

Ἐπιστολὴ τοῦ Μ. Κωνσταντίνου πρὸς Μακάριον ἐπίσκοπον Ἱεροσολύμων περὶ οἰκοδομῆς τοῦ θείου ναοῦ.

«Νικητὴς Κωνσταντῖνος μέγιστος, σεβαστός, Μακαρίῳ». Τοσαύτη τοῦ σωτῆρος ἡμῶν ἐστιν ἡ χάρις, ὡς μηδεμίαν λόγων χορηγίαν τοῦ παρόντος θαύματος ἀξίαν εἶναι δοκεῖν. Τὸ γὰρ γνώρισμα τοῦ ἁγιωτάτου πάθους, ὑπὸ τῇ γῇ πάλαι κρυπτόμενον, τοσαύταις ἐτῶν περιόδοις λαθεῖν, ἄχρις οὗ διὰ τῆς τοῦ κοινοῦ πάντων ἐχθροῦ ἀναιρέσεως ἐλευθερωθεῖσι τοῖς ἑαυτοῦ θεράπουσιν ἀναλάμπειν ἔμελλεν, πᾶσαν ἔκπληξιν ὡς ἀληθῶς ὑπερβαίνει. Εἰ γὰρ πάντες οἱ διὰ πάσης τῆς οἰκουμένης εἶναι δοκοῦντες σοφοὶ εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ συνελθόντες ἄξιόν τι τοῦ πράγματος ἐθέλωσιν εἰπεῖν, οὐδ' ἂν πρὸς βραχύτατον ἁμιλ-

ληθῆναι δυνήσονται. Ἐπὶ τοσοῦτον πᾶσαν ἀνθρωπίνου λογισμοῦ χωρητικὴν φύσιν ἡ τοῦ θαύματος τούτου πίστις ὑπερβαίνει ὅσῳ τῶν ἀνθρωπίνων τὰ οὐράνια συνέστηκεν εἶναι δυνατώτερα. Διὰ τοῦτο γοῦν οὗτος ἀεὶ καὶ πρῶτος καὶ μόνος ἐστί μοι σκοπός, ἵν' ὥσπερ ἑαυτὴν δσημέραι καινοτέροις θαύμασιν ἡ τῆς ἀληθείας πίστις ἐπιδείκνησιν, οὕτως καὶ αἱ ψυχαὶ πάντων ἡμῶν περὶ τὸν ἅγιον νόμον σωφροσύνῃ καὶ ὁμογνώμονι προθυμίᾳ σπουδαιώτεραι γίνωνται. Ὅπερ ἐπειδὴ πᾶσιν εἶναι νομίζω φανερόν, ἐκεῖνο μάλιστά σε πεπεῖσθαι βούλομαι, ὡς ἄρα πάντων μοι μᾶλλον μέλει, ὅπως τὸν ἱερὸν ἐκεῖνον τόπον, ὃν Θεοῦ προστάγματι αἰσχίστης εἰδώλου προσθήκης, ὥσπερ τινὸς ἐπικειμένου βάρους, ἐκούφισα, ἅγιον μὲν ἐξ ἀρχῆς Θεοῦ κρίσει γεγενημένον, ἁγιώτερον δὲ ἀποφανθέντας, ἀφ' οὗ τὴν τοῦ σωτηρίου πάθους πίστιν εἰς φῶς προήγαγεν, οἰκοδομημάτων κάλλει κοσμήσωμεν. Προσήκει τοίνυν τὴν σὴν ἀγχίνοιαν οὕτως διατάξαι τε καὶ ἑκάστου τῶν ἀναγκαίων ποιήσασθαι πρόνοιαν, ὡς οὐ μόνον βασιλικὴν τῶν πανταχοῦ βελτίονα, ἀλλὰ καὶ τὰ λοιπὰ τοιαῦτα γενέσθαι, ὡς πάντα τὰ ἐφ' ἑκάστης καλλιστεύοντα πόλεως, ὑπὸ τοῦ κτίσματος τούτου νικᾶσθαι. Καὶ περὶ τῆς τῶν τοίχων ἐγέρσεώς τε καὶ καλλιεργείας, Δρακιλλιανῷ τῷ ἡμετέρῳ φίλῳ τῷ διέποντι τῶν λαμπροτάτων ἐπάρχων μέρη, καὶ τῷ τῆς ἐπαρχίας ἄρχοντι, παρ' ἡμῶν ἐγκεχειρίσθαι τὴν φροντίδα γίνωσκε».

Ταύτην τὴν ἐπιστολὴν ὁ Θεοδώρητος ἀντέγραψεν ἐκ τῶν λ' καὶ λα' κεφαλαίων τῆς ἱστορίας «περὶ τοῦ βίου τοῦ Μεγάλου Κωνσταντίνου ὑπὸ Εὐσεβίου».

Ὁ δὲ Ἱεροσολύμων Κύριλλος, ὅστις ἦν σχεδὸν σύγχρονος τῷ Εὐσεβίῳ (340—386) μαρτυρεῖ διαρήδην περί τε τῆς ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Μεγάλου εὑρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ περὶ τῆς τούτου ὑπάρξεως ἐπὶ τῶν ἡμερῶν αὐτοῦ ἐν Ἱεροσολύμοις. Ἐν Κατηχήσει ΙΓ.' λέγει: «ἐλέγχει με οὗτος ὁ Γολγοθᾶς, οὗ νῦν πλησίον πάντες πάρεσμεν, ἐλέγχει με τοῦ Σταυροῦ τὸ ξύλον τὸ κατὰ μικρὸν ἐντεῦθεν πάσῃ τῇ οἰκουμένῃ διαδοθέν».

Καὶ ὁ ἱστορικὸς Σωκράτης, σύγχρονος καὶ αὐτὸς (380), ἐν ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (βιβλ. Α.' ιζ.') λέγει: «Ἡ τοῦ βασιλέως μήτηρ Ἑλένη ..... δι' ὀνείρων χρηματισθεῖσα, εἰς τὰ Ἱεροσόλυμα παρεγένετο καὶ τὴν ποτὲ Ἱερουσαλὴμ ἔρημον ὡς ὀπωροφυλάκιον, κατὰ τὸν προφήτην, εὑροῦσα, τὸ τοῦ Χριστοῦ μνῆμα, ἔνθα ταφεὶς ἀνέστη,

σπουδαίως ἐζήτει· καὶ δυσχερῶς μέν, σὺν Θεῷ δὲ εὑρίσκει. Τίς δὲ ἡ αἰτία τῆς δυσχερείας διὰ βραχέων ἐρῶ. Ὅτι οἱ μὲν τὰ τοῦ Χριστοῦ φρονοῦντες, μετὰ τὸν καιρὸν τοῦ πάθους, ἐτίμων τὸ μνῆμα· οἱ δὲ φεύγοντες τὰ τοῦ Χριστοῦ, χώσαντες τὸν τόπον, Ἀφροδίτης κατ' αὐτοῦ ναὸν κατασκευάσαντες, ἐπέστησαν ἄγαλμα, μὴ ποιοῦντες μνήμην τοῦ τόπου. Τοῦτο μὲν οὖν πάλαι προὐχώρει· τῇ δὲ μητρὶ τοῦ Βασιλέως φανερὸν τοῦτο ἐγένετο. Καθελοῦσα οὖν τὸ ξόανον, καὶ τὸν τόπον ἐκχώσασα καὶ καθαρὸν ἐργασαμένη, τρεῖς εὑρίσκει σταυροὺς ἐν τῷ μνήματι, ἕνα μὲν τὸν μακάριστον, ἐν ᾧ ὁ Χριστὸς ἐξετανύσθη· τοὺς δὲ ἑτέρους, ἐν οἷς οἱ σταυρωθέντες δύο λῃσταὶ τεθνήκεσαν· σὺν αὐτοῖς δὲ εὕροιτο καὶ ἡ τοῦ Πιλάτου σανίς, ἐν ᾗ Βασιλέα τῶν Ἰουδαίων τὸν σταυρωθέντα Χριστὸν προσγράφων, ἐν διαφόροις γράμμασιν ἐκήρυττεν. Ἐπεὶ δὲ ἀμφίβολος ἦν ὁ σταυρὸς ὁ ζητούμενος, οὐχ ἡ τυχοῦσα λύπη κατεῖχε τὴν τοῦ βασιλέως μητέρα. Οὐκ εἰς μακρὰν δὲ παύει τὰ τῆς λύπης ὁ τῶν Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος ᾧ ὄνομα ἦν Μακάριος· λύει δὲ πίστει τὸ ἀμφίβολον· σημεῖον γὰρ ᾔτει παρὰ τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλάμβανε. Τὸ δὲ σημεῖον ἦν τοῦτο. Γυνή τις τῶν ἐγχωρίων νόσῳ χρονίᾳ ληφθεῖσα, πρὸς αὐτῷ λοιπὸν τῷ θανάτῳ ἐγένετο· προσάγεσθαι οὖν τῇ ἀποθνησκούσῃ τῶν σταυρῶν ἕκαστον ὁ ἐπίσκοπος παρεσκεύασε, πιστεύσας ἀναρρωσθῆναι τὴν γυναῖκα ἁψαμένην τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Καὶ τῆς ἐλπίδος οὐχ ἥμαρτε· προσενεχθέντων γὰρ τῶν μὴ κυρίων δύο σταυρῶν, ἔμενεν οὐχ ἧττον ἡ γυνὴ ἀποθνήσκουσα· ὡς δὲ ὁ τρίτος ὁ τοῦ Κυρίου προσηνέχθη, ἡ ἀποθνήσκουσα εὐθὺς ἀνερρώσθη, καὶ ἐν τοῖς ὑγιαίνουσιν ἦν. Τοῦτον μὲν οὖν τὸν τρόπον τὸ τοῦ Σταυροῦ ξύλον εὕρηται. ἡ δὲ τοῦ βασιλέως μήτηρ, οἶκον μὲν εὐκτήριον ἐν τῷ τοῦ μνήματος τόπῳ πολυτελῆ κατεσκεύασεν, Ἱερουσαλὴμ τε νέαν ἐπωνόμασεν, ἀντιπρόσωπον τῇ Παλαιᾷ ἐκείνῃ καὶ καταλελειμμένῃ ποιήσασα. Τοῦ δὲ σταυροῦ μέρος μὲν τοι θήκῃ ἀργυρᾷ περικλείσασα, μνημόσυνον τοῖς ἱστορεῖν βουλομένοις, αὐτόθι κατέλιπε· τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἀποστέλλει τῷ βασιλεῖ, ὅπερ δεξάμενος καὶ πιστεύσας τελείως σωθήσεσθαι τὴν πόλιν, ἔνθα ἂν ἔκειτο φυλάττεσθαι, τῷ ἑαυτοῦ ἀνδριάντι κατέκρυψεν. . . . . Καὶ τοὺς ἥλους δέ, οἷς ταῖς χερσὶ τοῦ Χριστοῦ κατὰ τὸν Σταυρὸν ἐνεπάγησαν, ὁ Κωνσταντῖνος λαβών, καὶ γὰρ καὶ τούτους ἡ μήτηρ ἐν τῷ μνήματι εὑροῦσα ἀπέστειλε, χαλινούς τε καὶ περικεφαλαίαν ποιήσας, ἐν τοῖς πολέμοις ἐκέ-

χρητο». Καὶ Ἑρμείας δὲ ὁ Σωζόμενος ἐν ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ (βιβλ. Β′ § α′) περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ ζωηφόρου Σταυροῦ καὶ τῶν ἁγίων ἥλων, λέγει : Τὰ μὲν δὴ κατὰ Νίκαιαν, μέχρι τούτου τέλος ἔσχε· καὶ τῶν ἱερέων ἕκαστος οἴκαδε ἐπανῆλθεν· ὁ δὲ βασιλεὺς ἔχαιρεν ὑπερφυῶς, συμφωνοῦσαν ὁρῶν περὶ τὸ δόγμα τὴν καθόλου ἐκκλησίαν· χαριστήριά τε ἀνατιθεὶς τῷ Θεῷ ὑπὲρ τῆς ὁμονοίας τῶν ἐπισκόπων, ὑπέρ τε αὐτοῦ καὶ τῶν παίδων καὶ τῆς βασιλείας, ᾠήθη δεῖν οἶκον εὐκτήριον τῷ Θεῷ κατασκευᾶσαι ἐν Ἱεροσολύμοις, ἀμφὶ τὸν καλούμενον κρανίου τόπον· περὶ δὲ τὸν αὐτὸν χρόνον, καὶ Ἑλένη ἡ αὐτοῦ μήτερ ἦκεν εἰς ἱεροσόλυμα εὔξασθαί τε καὶ τοὺς ἐνταῦθα ἱεροὺς ἱστορῆσαι τόπους· εὐλαβῶς δὲ περὶ τὸ δόγμα τῶν χριστιανῶν διακειμένη, περὶ πολλοῦ ἐποιεῖτο τοῦ σεβασμίου Σταυροῦ τὸ ξύλον εὑρεῖν· ἦν δὲ οὔτε τούτου, οὔτε τοῦ θεσπεσίου τάφου ἡ εὕρεσις ῥᾳδία· οἱ γὰρ πάλαι τὴν ἐκκλησίαν διώξαντες Ἕλληνες, ἔτι φυομένην τὴν θρησκείαν πάσῃ μηχανῇ σπουδάσαντες ἐκτεμεῖν, ὑπὸ πολλῷ χώματι τὸν τῆς δὲ τόπον κατέκρυψαν καὶ εἰς ὕψος ἤγειραν βαθύτερον ὑπάρχοντα, ὡς νῦν φαίνεται· περιλαβόντες δὲ πέριξ πάντα τὸν τῆς Ἀναστάσεως χῶρον καὶ τοῦ κρανίου, διεκόσμησαν καὶ λίθῳ τὴν ἐπιφάνειαν κατέστρωσαν· καὶ Ἀφροδίτης ναὸν κατασκεύασαν, καὶ ζῷδιον ἱδρύσαντο· ὥστε τοὺς αὐτόθι τὸν Χριστὸν προσκυνοῦντας, δόξαι τὴν Ἀφροδίτην σέβειν· καὶ τῷ χρόνῳ εἰς λήθην ἐλθεῖν τὴν ἀληθῆ αἰτίαν τοῦ περὶ τὸν τόπον σεβάσματος, μήτε τῶν χριστιανῶν ἀδεῶς εἰς τοῦτο φοιτᾶν, ἢ ἑτέροις καταμηνύειν τολμώντων, καὶ τοὐναντίον πιστουμένου τοῦ ἑλληνικοῦ ναοῦ καὶ τοῦ ἀγάλματος. Ἐγένετό γε μὴν δῆλος ὁ τόπος καὶ ἐφωράθη ἡ σπουδασθεῖσα περὶ αὐτοῦ πλάνη, ὡς μέν τινες λέγουσιν ἀνδρὸς Ἑβραίου, τῶν ἀνὸ τὴν ἕω οἰκούντων, ἐκ Πατρώας Γραφῆς καταμηνύσαντος, ὡς δὲ ἀληθέστερον ἐννοεῖν ἐστι τοῦ Θεοῦ ἐπιδείξαντος· διὰ σημείων καὶ ὀνειράτων· οὐ γὰρ οἶμαι τὰ θεῖα δεῖσθαι τῆς παρ᾽ ἀνθρώπων μηνύσεως, ἵνικα ἂν δῆλα αὐτὰ τῷ Θεῷ χενέσθαι. Τυνικαῦτα οὖν, κατὰ πρόσταξιν τοῦ Βασιλέως, τοῦ τῇδε χώρου καθαρθέντος εἰς βάθος, ἐν μέρει τὸ τῆς Ἀναστάσεως ἐφάνη ἄντρον· ἑτέρωθι δὲ περὶ τὸν αὐτὸν τόπον τρεῖς εὑρέθησαν σταυροί. καὶ χωρὶς ἄλλο ξύλον ἐν τάξει λευκώματος ῥήμασι καὶ γράμμασιν Ἑβραϊκοῖς, Ἑλληνικοῖς τε καὶ Ρωμαϊκοῖς, τὰ δηλοῦντα Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος, ὁ Βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων. Καὶ ταῦτα μέν, ὡς ἡ ἱερὰ βίβλος τῶν εὐαγγελίων ἱστορεῖ,

οὕτω συνέβη προγραφῆναι ὑπὲρ κεφαλῆς τοῦ Χριστοῦ, Πιλάτου τοῦτο προστάξαντος, τοῦ τὴν Ἰουδαίαν ἐπιτροπεύοντος ἐργώδης δὲ ἔτι ἐτύγχανεν ἡ τοῦ θείου σταυροῦ διάκρισις εἰ καὶ εὑρέθη, διερρυκότος αὐτοῦ τοῦ γράμματος καὶ διερρηγμένου· ἅμα δὲ καὶ τῶν τριῶν σταυρῶν χύδην διεσπαρμένων, ὥς γε εἰκός, ἐν τῇ καθαιρέσει τῶν σταυρωθέντων σωμάτων συγχυθείσης τῆς τάξεως....

»Ἀδήλου οὖν τυγχάνοντος ἔτι τοῦ θείου ξύλου καὶ θειοτέρας ἢ κατ' ἄνθρωπον δεομένου μηνύσεως, τοιόνδε τι συνέβη· γυνή τις ἦν ἐν Ἱεροσολύμοις τῶν ἐπισήμων· χαλεπωτάτῳ καὶ ἀνιάτῳ νόσῳ κάμνουσα· πρὸς ταύτην κειμένην ἦλθε Μακάριος ὁ Ἱεροσολύμων Ἐπίσκοπος, παραλαβὼν τὴν τοῦ βασιλέως μητέρα καὶ τοὺς ἀμφ' αὐτόν. εὐξάμενός τε πρότερον, καὶ σύμβολον τάξας τοῖς ὁρῶσιν, ἐκεῖνον εἶναι τὸν θεῖον Σταυρόν, ὃς ἐπιτιθείς ἀπαλλάξει τῆς νόσου τὴν γυναῖκα, φέρων ἕκαστον αὐτῇ τῶν ξύλων προσήγαγεν. ἀλλὰ τῶν μὲν δύο ἐπιτεθέντων οὐδέν, ὅτι μὴ λῆρος καὶ γέλως ἔδοξεν εἶναι τὸ γινόμενον, θανάτου ἐν θύραις ὄντος τοῦ γυναίου· ἐπεὶ δὲ τὸ τρίτον ξύλον ὁμοίως προσήνεγκεν, ἐξαπίνης ἀνέβλεψε, καὶ τὰς δυνάμεις ἀθροίσασα, παραχρῆμα τῆς στρωμνῆς ὑγιὴς ἀπεπήδησε· λέγεται δὲ καὶ νεκρὸν τῷ ἴσῳ τρόπῳ ἀναβιῶναι. Τοῦ δὲ εὑρεθέντος θεσπεσίου ξύλου, τὸ μὲν πλεῖστον ἐν ἀργυρᾷ θήκῃ μέσον ἔτι καὶ νῦν ἐν Ἱεροσολύμοις φυλάττεται· μέρος δὲ ἡ Βασιλὶς πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν παῖδα διεκόμισεν· οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ τοὺς ἥλους, οἷς τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ διεπεπερόνητο. Ἐκ τούτων δὲ ἱστοροῦσι, περικεφαλαίαν τὸν βασιλέα κατασκευάσαι, καὶ χαλινὸν ἵππου κατὰ τὴν Ζαχαρίου προφητείαν· ᾧ δὲ προείρηται ὡς ἐπὶ τοῦ παρόντος καιροῦ, ἔσται τὸ ἐπὶ τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου ἅγιον τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι (Ζαχαρ. ιδ΄ 20)· ὧδε γὰρ αὐταῖς λέξεσιν ὁ Προφήτης φησί.

» Ταῦτα πάλαι μὲν ἔγνωστο καὶ προείρητο τοῖς ἱεροῖς προφήταις, εἰς ὕστερον δὲ διὰ θαυμασίων ἐβεβαιοῦτο ἔργων· ὅτε ἐν καιρῷ δοκοῦν εἶναι τῷ Θεῷ κατεφαίνετο· καὶ θαυμαστὸν οὕπω τοσοῦτον, ὅπου γε καὶ πρὸς αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων συνωμολόγηται· Σιβύλλης εἶναι τοῦτο.

» Ὦ ξύλον μακάριστον, ἐφ' οὗ Θεὸς ἐξετανύσθη. Τοῦτο γὰρ καὶ σπουδάζων τις ἐναντίος εἶναι, οὐκ ἂν ἀρνηθείη· προὐσήμαινεν οὖν τὸ τοῦ Σταυροῦ ξύλον, καὶ τὸ περὶ αὐτοῦ σέβας». Πρβλ. καὶ Νικηφ. Καλλίστου Ἐκκλ. Ἱστορ. Η΄. § κθ΄).

Ὁ Θεοδώρητος περὶ τῆς εὑρέσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἱστορεῖ τὰ ἑξῆς ἐν τῷ ιζ΄. Κεφαλαίῳ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς αὐτοῦ Ἱστορίας.

«Περὶ Ἑλένης τῆς τοῦ βασιλέως μητρός, καὶ τῆς περὶ τὴν οἰκοδομίαν τοῦ θείου ναοῦ σπουδῆς».

«*Τούτοις τοῖς γράμμασιν οὐκ ἄλλος τις διηκόνησεν, ἀλλ' αὐτὴ τοῦ βασιλέως ἡ μήτηρ, ἡ καλλίπαις ἐκείνη, καὶ παρὰ πάντων ᾀδομένη τῶν εὐσεβῶν, ἡ τὸν μέγαν τοῦτον φωστῆρα τεκοῦσα καὶ τὴν τῆς εὐσεβείας αὐτῷ προσενεγκοῦσα τροφήν. Αὕτη τῶν τῆς ὁδοιπορίας πόνων ἀνασχομένη, καὶ τοῦ γήρως οὐ λογισαμένη τὰ πάθη· πρὸ γὰρ ὀλίγου τῆς τελευτῆς τὴν ἀποδημίαν ταύτην ἐποιήσατο, ὀγδοηκοντοῦτις δὲ τὸ τέρμα τοῦ βίου κατείληφεν. Ἐπειδὴ δὲ τὸ χωρίον ἐκεῖνο εἶδε, τὸ τῆς κοινῆς σωτηρίας τὰ πάθη δεξάμενον, εὐθὺς μὲν τὸν μυσαρὸν ἐκεῖνον νεὼν καταλυθῆναι καὶ τὸν χοῦν ἐκφορηθῆναι προσέταξε. Δήλου δὲ τοῦ κεκρυμμένου τάφου γενομένου, ὤφθησαν τρεῖς παρὰ τὸ μνῆμα τὸ δεσποτικὸν κατεχωσμένοι σταυροί. Καὶ ὅτι μὲν εἷς ἐκ τούτων ὁ τοῦ Δεσπότου ἡμῶν καὶ Σωτῆρος Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐτύγχανεν ὤν, οἱ δ' ἕτεροι τῶν σὺν αὐτῷ προσηλωθέντων λῃστῶν, ἀναμφισβητήτως ἐπίστευον ἅπαντες. Ἠγνόουν δὲ ὅμως τὸν τῷ δεσποτικῷ πελάσαντα σώματι καὶ τοῦ τιμίου αἵματος τὴν λιβάδα δεξάμενον. Ἀλλ' ὁ σοφώτατος ἐκεῖνος καὶ θεῖος ὄντως Μακάριος, ὁ τῆς πόλεως πρόεδρος, τοιῷδε πόρῳ τὴν ἀπορίαν διέλυσε. Γυναικί γὰρ περιφανεῖ νόσῳ κατεχομένῃ μακρᾷ, ἕκαστον τῶν σταυρῶν ἐκείνων μετὰ προσευχῆς σπουδαίως προσενεγκών, ἔγνω τοῦ σωτηρίου τὴν δύναμιν. Παραυτίκα γὰρ οὕτως τῷ γυναίῳ πελάσας τὴν χαλεπὴν ἐκείνην ἐξήλασε νόσον, καὶ τὴν ἄνθρωπον ἀπέφηνεν ὑγιᾶ. Οὕτω δὴ τοῦ βασιλέως ἡ μήτηρ μαθοῦσα τὸ ποθούμενον, τῶν ἥλων τὰ μὲν εἰς τὸ βασιλικὸν ἐνέβαλε κράνος, τῆς τοῦ παιδὸς κεφαλῆς προμηθουμένη, ἵνα τὰ τῶν πολεμίων ἀποκρούηται βέλη· τὰ δὲ τῷ τοῦ ἵππου ἀνέμιξε χαλινῷ καὶ ἀσφάλειαν μηχανωμένη τῷ βασιλεῖ καὶ παλαιᾷ προφητείᾳ ἐπιτιθεῖσα. Πόρρωθεν γὰρ Ζαχαρίας ὁ προφήτης ἐβόᾳ, καὶ ἔσται τὸ ἐπὶ τῷ χαλινῷ τοῦ ἵππου ἅγιον τῷ Κυρίῳ παντοκράτορι. Τοῦ δὲ σωτηρίου σταυροῦ μοῖραν μέν τινα τοῖς βασιλείοις ἀπένειμε· τὸ δὲ λοιπόν, θήκην ἐξ ὕλης ἀργύρου ποιησαμένη, τῷ τῆς πόλεως δέδωκεν ἐπι-*

σκόπῳ, φυλάττειν παρεγγυήσασα ταῖς ἔπειτα γενεαῖς τὰ τῆς σωτηρίας μνημόσυνα. Πάντοθεν δὲ παντοδαπῆς ὕλης τεχνίτας ἀγείρασα, τοὺς μεγίστους ἐκείνους καὶ λαμπροτάτους νεὼς ἐδομήσατο. Τὸ δὲ τούτων κάλλος καὶ μέγεθος ἐκφράσαι περιττόν ἄγαν ὑπείληφα. πάντων, ὡς ἔπος εἰπεῖν, τῶν φιλοθέων ἐκεῖσε θεόντων καὶ θεωμένων τῶν ἔργων τὴν πολυτέλειαν. Πεποίηκε δὲ καὶ ἕτερον μνήμης ἄξιον ἡ πανεύφημος ἐκείνη καὶ ἀξιάγαστος βασιλίς. Τὰς γὰρ διὰ βίου τὴν παρθενίαν ἀσκούσας συναγείρασα πάσας καὶ ἐπὶ στιβάδων πολλῶν κατακλίνασα, αὐτὴ θεραπαινίδος ἔργον ἐπλήρου, διακονοῦσα καὶ ὄψα παρατιθεῖσα καὶ κύλικας ὀρέγουσα καὶ πρόχουν ἐπὶ λέβητος φέρουσα καὶ ὕδωρ ταῖς ἐκείνων χερσὶν ἐπιχέουσα. Ταῦτα καὶ τὰ τούτοις ὅμοια δράσασα, ἐπανῆλθε μὲν πρὸς τὸν παῖδα· μετ' εὐθυμίας δὲ εἰς τὸν ἕτερον μετέβη βίον, πλεῖστα τῷ παιδὶ περὶ τῆς εὐσεβοῦς πολιτείας ἐντειλαμένη. καὶ ταῖς ἐξιτηρίοις αὐτὸν ἐπικλύσασα εὐλογίαις. Ἐκείνη μὲν οὖν καὶ μετὰ τὴν τελευτὴν τιμῆς τετύχηκεν, ὁποίαν τυχεῖν ἐχρῆν τὴν οὕτως ἐπιμελῶς καὶ θερμῶς τὸν τῶν ὅλων τεθεραπευκυῖαν Θεόν».

Περὶ τοῦ γενομένου θαύματος ἐν Ἀπαμείᾳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ ξύλου τοῦ Σταυροῦ ὑπὸ Εὐαγρίου.

Ὁ Εὐάγριος ἐν τῇ ἐκκλησιαστικῇ αὐτοῦ ἱστορίᾳ ἱστορεῖ ὡς ἑξῆς : Ἐπειδὴ δὲ τῆς ἱστορίας ὧδε γεγόναμεν λέξω καὶ τὸ γεγονὸς αὐτόσε θαῦμα. ὃ τῆς παρούσης ἱστορίας ἄξιον καθέστηκεν· ὅτε τὴν Ἀντίοχον πυρπολεῖσθαι τῶν Ἀπαμέων, οἱ παῖδες ἐγνώκεσαν, ἱκέτευον τὸν ἐπίσκοπον Θωμᾶν, τὸ ζωοποιὸν καὶ σωτήριον τοῦ Σταυροῦ ξύλον παρὰ τὸ εἰωθὸς προενεγκεῖν τε καὶ προσθῆναι, ὡς ἂν τὰ τελευταῖα ὁρῶέν τε καὶ κατασπάζοιντο, τὴν μόνην τῶν ἀνθρώπων σωτηρίαν, ἐφόδιόν τε λάβοιεν τῆς ἑτέρας βιοτῆς, διαπορεύοντος αὐτοὺς τοῦ τιμίου σταυροῦ πρὸς τὴν ἀμείνω λῆξιν· ὃ δὴ καὶ πεπραχὼς ὁ Θωμᾶς, προφέρει τὸ ζωοποιὸν ξύλον.... φοιτῶσι γοῦν μετὰ τῶν ἄλλων καὶ οἱ ἐς φῶς με προαγαγόντες. εἰς χαμαιδιδασκάλου φοιτῶντα με περιαγόμενοι, ὡς δ' οὖν προσκυνῆσαί τε καὶ κατασπάσασθαι τὸν τίμιον ἠξιώθημεν σταυρόν. ἄρας ὁ Θωμᾶς ἅμφω τῶ χεῖρε, τὸ τῆς ἀρχαίας κατάρας ἐξαλειπτήριον τοῦ Σταυροῦ ξύλον ἐπεδείκνυ, πάντη

τῶν θείων ἀνακτόρων περινοστῶν, ὥσπερ ἐν ταῖς κυρίαις τῶν προσκυνήσεων ἡμέραις εἴθιστο. εἵπετο δέ τῷ Θωμᾷ μεθισταμένῳ. πυρὸς μέγα τι χρῆμα σελαγίζοντος, οὐ κατακαίοντος, ὡς πάντα τὸν χῶρον ἔνθα παρεστὼς τὸν τίμιον ἐπεδείκνυ σταυρόν, ἐμπίπρασθαι δοκεῖν καὶ γέγονεν οὐχ ἅπαξ, οὐ δίς, ἀλλὰ καὶ πολλάκις, τοῦ ἱερέως πάντα τὸν αὐτόσε χῶρον περιϊόντος, καὶ τοῦ ἀθροισθέντος λεὼ τοῦτο γενέσθαι Θωμᾶν δυσωποῦντος· ὅπερ καὶ εἰς τὴν γενομένην σωτηρίαν τοῖς Ἀπαμεῦσι προεφήτευσεν· ἀνετέθη τοίνυν καὶ εἰκὼν ἀνὰ τὸν ὄροφον τῶν ἀνακτόρων, ταῦτα τοῖς ἀγνοοῦσι τῇ γραφῇ διαγγέλλουσα, ἢ καὶ μέχρι τῆς Ἀδααρμάνου καὶ Περσῶν ἐφόδου διεσώζετο». (*Τόμ. Δ΄ Κεφ. Κϛ΄*).

Περὶ τῆς ἐνούσης θείας δυνάμεως ἐν τῷ τιμίῳ ξύλῳ τοῦ Σταυροῦ.

Περὶ τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ Σταυροῦ ὁ ἱστορικὸς Προκόπιος λέγει τὰ ἑξῆς, ἱστορῶν τὰ τῆς ἐκστρατείας τοῦ Χοσρόου βασιλέως τῶν Περσῶν κατὰ τῆς Ἀπαμείας: «ἔστι δὲ ξύλον πηχυαῖον ἐν Ἀπαμείᾳ τοῦ σταυροῦ μέρος, ἐν ᾧ τὸν Χριστὸν ἐν Ἱεροσολύμοις ποτὲ τὴν κόλασιν ὑποστῆναι ὁμολόγηται, κατὰ δὴ τὸν παλαιὸν χρόνον ἐνταῦθα πρὸς Σύρου ἀνδρὸς κομισθὲν λάθρα· καὶ αὐτὸ οἱ πάλαι ἄνθρωποι φυλακτήριον μέγα σφίσι τε αὐτοῖς καὶ τῇ πόλει πιστεύοντες ἔσεσθαι θήκην αὐτῷ ξυλίνην τινα πεποιημένοι κατέθεντο..... ἐξάγοντες δὲ ἀνὰ πᾶν ἔτος πανδημεὶ ἐν ἡμέρᾳ προσκυνοῦσι μιᾷ. Τότε οὖν ὁ τῶν Ἀπαμέων λεώς, ἐπειδὴ τῶν Μήδων στρατὸν ἐπὶ σφᾶς ἐπύθοντο ἰέναι, ἐν δέει μεγάλῳ ἐγένοντο. Χοσρόην δὲ ἀκούσαντες ὡς ἥκιστα ἀληθίζεσθαι, καὶ παρὰ Θωμᾶν τὸν τῆς πόλεως ἀρχιερέα γενόμενοι ἐδέοντο τὸ τοῦ σταυροῦ ξύλον ἐπιδεῖξαι σφίσιν, ὅπως αὐτὸ ὕστατα προσκυνήσαντες τελευτήσωσιν. Ὁ δὲ κατὰ ταῦτα ἐποίει. Τότε δὲ θέαμα ξυννενέχθη λόγου τε καὶ πίστεως κρεῖττον ἐνταῦθα γενέσθαι. Τὸ μὲν γὰρ ξύλον ὁ Ἱερεὺς φέρων ἐδείκνυεν, ὕπερθεν δέ αὐτοῦ σέλας πυρὸς ἐπεφέρετο καὶ τὸ κατ' αὐτὸν τῆς ὀροφῆς μέρος φωτὶ πολλῷ ὑπὲρ τὸ εἰωθὸς κατελάμπετο· βαδίζοντός τε τοῦ ἱερέως πανταχῇ τοῦ νεὼ συμπροσήει τὸ σέλας, φυλάσσον ἀεὶ τὴν ὑπὲρ αὐτοῦ τῆς ὀροφῆς χώραν· Ὁ μὲν οὖν τῶν Ἀπαμείων δῆμος ὑπὸ τῆς τοῦ

θαύματος ἡδονῆς ἐθαμβεῖτό τε καὶ ἐγέγηθε καὶ ἔκλαιεν, ἤδη τε ἅπαντες ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τὸ θαρσεῖν εἶχον».

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ γενομένου θαύματος κατὰ τὴν ἐμφάνισιν τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ τιμίου Σταυροῦ τοῦ ποιήσαντος τοὺς Ἀπαμεῖς θαρρεῖν περὶ τῆς ἑαυτῶν σωτηρίας. Περὶ δὲ τῆς ἀληθεύσεως τῆς προσδοκίας τῶν Ἀπαμέων λέγει τὰ ἑξῆς: «..... οἶμαι δ' ἂν αὐτὸν καὶ τὴν πόλιν ὅλην ἀνδραποδίζεσθαί τε καὶ ληίζεσθαι οὐκ ἂν ἀποκνῆσαι εἰμὴ τι θεῖον αὐτὸν ἐκ τοῦ ἐμφανοῦς διεκώλυσεν».

(Προκοπίου Περὶ τοῦ Περσικοῦ πολέμου Π. 11 σελ. 200—1. ἔκδοσις Βόνης).

Ὁ Γελάσιος ὁ Κυζικηνὸς καλεῖ τὸν σταυρὸν πολυδύναμον Θεοῦ χάριν, ἀφ' οὗπερ εἰς ἀνθρώπους ἤνθησε καὶ ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, καὶ ἐν θαλάσσῃ καὶ ἐν φυτοῖς, καὶ ἐν ξύλοις, καὶ ἐν ἱματίοις, καὶ ἐν νόσῳ καὶ ἐν ὑγείᾳ, καὶ ἐν βρωτοῖς καὶ ἐν ποτοῖς ἀλεξιφάρμακόν τε γενομένην καὶ γινομένην καὶ ἐσομένην θεραπείαν, καὶ οἱ πειραθέντες μὲν ἴσασι καὶ ἡμεῖς δὲ κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν προϊπούσης τῆς ἱστορίας μαθησόμεθα». (de santa Cruce Jacobi Gretseri 363).

Ἐπίγραμμα ὃ ἔφερεν ὁ σταυρὸς τῆς Σιρῆς συζύγου Χοσρόου βασιλέως τῶν Περσῶν ὃν ἐφόρει (Εὐαγρ. Ἐκκλ. Ἱστορ. βιβλ. VI Κεφ. Κα').

Ὦμοις σε Χριστὸς ἦρε πρὶν θεῖον ξύλον,
Ἤνεγκας αὐτὸν καὶ σὺ προσπεπηγότα
φέρω σε κἀγὼ τῷ πρὸς ἄμφω μου πόθῳ
φρούρει με καὶ σὺ τῇ παρ' ἀμφοῖν ἰσχύϊ

(ἀντεγράφη ἐκ τοῦ συγγρ. τοῦ Jacobi Gretsiri σελ. 427).

Ὁ Ἰωάννης ὁ Δαμασκηνὸς ἐν τῷ συγράμματι αὐτοῦ περὶ Ὀρθοδ. πίστεως βιβλ. Δ'. κεφ. ιβ' σελ. 305-306 λέγει: «Πάντων ἐστὶ θαυμαστότερον ὁ Τίμιος τοῦ Χριστοῦ σταυρός δι' οὐδενὸς γὰρ ἑτέρου ὁ θάνατος κατήργηται, ἡ τοῦ προπάτορος ἁμαρτία λέλυται, ὁ ᾅδης ἐσκύλευται, ἡ ἀνάστασις δεδώρηται, δύναμις ἡμῖν τοῦ καταφρονεῖν τῶν παρόντων καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου δέδοται, ἡ πρὸς τὴν ἀρχαίαν μακαριότητα ἐπάνοδος κατώρθωται, πύλαι παραδείσου ἠνοίχθησαν, ἡ φύσις ἡμῶν ἐκ δεξιῶν τοῦ Θεοῦ κεκάθηκε, καὶ Θεοῦ κληρονόμοι γεγόναμεν, εἰμὴ διὰ τοῦ σταυροῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ».

Περὶ τῆς ἑορτῆς τῆς Εὑρέσεως καὶ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ.

Ἡ ἑορτὴ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἡ καθιερωθεῖσα ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς μακαρίας Ἑλένης μαρτυρεῖ τὴν ἱστορικὴν ἀλήθειαν τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ. Τὴν ἑορτὴν τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου σταυροῦ ἡ Ἐκκλησία ἐπανηγύριζε τὴν 6 Μαρτίου, ὡς φαίνεται γεγραμμένη ἐν τοῖς ὑπομνήμασι. Τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ ἐγένετο μνεία καὶ τῆς εὑρέσεως τῶν τιμίων ἥλων, καὶ κατὰ ταύτην (6 Μαρτίου) ἐτελεῖτο καὶ ἡ ἑορτὴ τῆς ὑψώσεως καὶ τῆς προσκυνήσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ διότι ἡ ὕψωσις ἠκολούθησεν ἀμέσως μετὰ τὴν εὕρεσιν αὐτοῦ. Ἐγένετο δ' αὕτη ὅπως ὁ λαὸς ὅλος ἴδῃ τὸν Σταυρὸν τοῦ Κυρίου καὶ προσκυνήσῃ αὐτόν, ὃν ὁ ἐπίσκοπος Ἱεροσολύμων Μακάριος ἀναβὰς ἐπί τινος τόπου ὑψηλοῦ ὕψωσε καὶ ἐπέδειξε. Τὴν ἑορτὴν ταύτην ἡ Ἐκκλησία σήμερον ἁπλῶς ἔχει ἐγγεγραμμένην ἐν τοῖς ὑπομνήμασι καὶ μνημονεύει αὐτῆς κατὰ τὴν ἡμέραν ἐκείνην, χωρὶς ὅμως νὰ τελῇ ἑορτὴν καὶ πανήγυριν. Ὁ λόγος δέ, δι' ὃν σήμερον ἔπαυσε νὰ πανηγυρίζεται ἡ ἑορτὴ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ κατὰ τὴν 6 Μαρτίου, εἶναι ὡς ἐξηκριβώσαμεν, ὁ ἑξῆς :

Ἐπειδὴ ἡ 6 Μαρτίου συμπίπτει τῇ Γ΄ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν, ὅταν τὸ Πάσχα ἐμπέσῃ τῇ 3ῃ Ἀπριλίου, οἱ Ἅγιοι Πατέρες, οἱ τὰ πάντα καλῶς διαταξάμενοι, καλὸν ἡγήσαντο νὰ ἑορτάζηται ἡ τῆς εὑρέσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ ἑορτὴ πάντοτε κατὰ τὴν Κυριακὴν ταύτην μεγαλοπρεπῶς, ὅπως ἐνισχύῃ, κατὰ τὸν ὑπομνηματογράφον τοῦ Τριῳδίου, τοὺς ἀγωνιζομένους τὸν ἀγῶνα τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ μακρὸν τῆς νηστείας στάδιον τῆς μεγάλης Τεσσαρακοστῆς· γίνεται δηλαδή, τρόπον τινά, μετάθεσις τῆς ἑορτῆς καὶ ἐν τοῖς ἔτεσιν ἐν οἷς ἡ 6 Μαρτίου δὲν συμπίπτει τῇ Γ΄ Κυριακῇ τῶν Νηστειῶν. Τοιοῦτόν τι συμβαίνει καὶ ἐν ταῖς ἑορταῖς Γρηγορίου τοῦ Παλαμᾶ, Ἰωάννου τῆς κλίμακος καὶ Μαρίας τῆς Αἰγυπτίας διὰ τὸν αὐτὸν σκοπόν, ὅπως δηλονότι ἑκάστη Κυριακὴ τῶν Νηστειῶν ἐπιδεικνύῃ καί τι λαμπρὸν ἀρετῆς ὑπόδειγμα πρὸς ἐνθάρρυνσιν καὶ ἐνίσχυσιν τῶν ἀγωνιζομένων χριστιανῶν. Διὰ τοῦτο φρονῶ ὅτι ἡ ἑορτὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως εἶναι ἡ ἑορτὴ τῆς εὑρέσεως· καὶ διὰ τοῦτο ἡ ἑορτὴ τῆς εὑρέσεως· ἔπαυσε πλέον νὰ ἑορτάζηται, Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἅγιοι Πατέρες οὐδέν αὐθαιρέτως

ἀπεφάσισαν, οὐδὲ ἠδύναντο αὐθαιρέτως τὴν μὲν τῆς εὑρέσεως νὰ καταπαύσωσιν, ἑτέραν δὲ νὰ δημιουργήσωσι, διὰ τοῦτο φρονῶ, ὅτι ἡ ἑορτὴ τῆς εὑρέσεως ἐστὶν ἡ αὐτὴ τῇ ἑορτῇ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως. Εἰς τοῦτο συνηγορεῖ α΄) καὶ ἡ ἔλλειψις τῶν τροπαρίων καὶ τῶν κανόνων ἐν τῇ ἑορτῇ τῆς εὑρέσεως κατὰ τὴν 6 Μαρτίου, καὶ β΄) οἱ εὑρισκόμενοι Κανόνες καὶ τὰ τροπάρια κατὰ τὴν ἑορτὴν τῆς Σταυροπροσκυνήσεως, ἅτινα φαίνονται ὅτι ἀνάγονται εἰς πολὺ προγενεστέρους χρόνους καὶ προσαρμόζονται εἰς τὴν εὕρεσιν τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ὡς τὸ ἑξῆς καὶ ἕτερά τινα: «Σήμερον γίνεται χαρά, ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῆς, ὅτι τοῦ Σταυροῦ τὸ σημεῖον, Κόσμῳ ἐμφανίζεται, Σταυρὸς ὁ Τρισμακάριστος οὗτος γὰρ προτεφεὶς ἀναβλύζει, τοῖς προσκυνοῦσιν αὐτὸν χάριν ἀέννaον».

Ἡ ἑορτὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ τιμίου Σταυροῦ, ἡ ἑορταζομένη τῇ 14 Σεπτεμβρίου, εἶνε δευτέρα ὕψωσις γενομένη ἐπὶ τοῦ Πατριάρχου Ζαχαρίου κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ Ἡρακλείου, Συνέστη δὲ διὰ τὸν ἑξῆς λόγον: Χοσρόης ὁ τῶν Περσῶν ἀρχηγός, κατακυριεύσας τῆς Παλαιστίνης καὶ Ἱερουσαλήμ, ἤγαγε πολλοὺς χριστιανοὺς αἰχμαλώτους εἰς Περσίαν, ἐν οἷς καὶ τὸν Πατριάρχην Ζαχαρίαν, οὓς ἐπὶ 14 ὅλα ἔτη κατεκράτει παρ' αὐτῷ. συγχρόνως δὲ ἁφαρπάσας ἔφερε μεθ' ἑαυτοῦ καὶ τὸ ἥμισυ ξύλον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Κατὰ τοῦ Χοσρόου ἐξεστράτευσεν ὁ Αὐτοκράτωρ Ἡράκλειος καὶ κατετρόπωσεν αὐτόν· ἠλευθέρωσε τῆς αἰχμαλωσίας τὸν Πατριάρχην καὶ τοὺς συναιχμαλώτους αὐτῷ καὶ τὸ ξύλον τοῦ Σταυροῦ. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Αὐτοκράτωρ πρὶν ἐκστρατεύσῃ ἐκ Κωνσταντινουπόλεως προσέταξε νὰ τελεσθῇ καθ' ἅπασαν τὴν πόλιν δέησις πρὸς τὸν Θεόν, ἣν ὁ Πατριάρχης ἐτέλεσε μεθ' ὅλου τοῦ κλήρου καὶ ἐν ᾗ παρίστατο καὶ ὁ Αὐτοκράτωρ κατανυκτικῶς παρακολουθῶν καὶ τὸ πλῆθος τῶν Χριστιανῶν καὶ ηὐχήθησαν ὑπὲρ τῆς νίκης τοῦ αὐτοκράτορος καὶ τῶν στρατευμάτων αὐτοῦ, καὶ τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ τιμίου ξύλου καὶ τῶν αἰχμαλώτων, μετὰ τὴν ἔνδοξον κατὰ τῶν Περσῶν νίκην καὶ τὴν ἀπελευθέρωσιν τοῦ Σταυροῦ καὶ τῶν αἰχμαλώτων, φόρον εὐγνωμοσύνης τῷ Θεῷ ἀποτίων ὁ βασιλεύς, προσέταξεν ἵνα ἐνιαυσίως τελῆται ἡ ἀνάμνησις τῆς καὶ τὸ δεύτερον ἀνυψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ ἐν Ἱεροσολύμοις τῆς γενομένης μετὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῶν ἐκ τοῦ πολέμου. Ἡ δευτέρα αὕτη ὕψωσις ἐγένετο ἐπὶ Ζαχαρίου ἐν Ἱεροσολύμοις, ἐκεῖθεν δὲ καὶ καθ' ὅλον τὸ κράτος καὶ τελῆται μέχρι σήμερον. Ἐν τῷ Καλενδαρίῳ ἑκατέρας τῶν

Ἐκκλησιῶν τῷ ἐκδοθέντι, ὑπὸ Nicolao Nilles *ἐκδ.* Oeniponte 1879, *ἀναγινώσκομεν τὰ ἑξῆς.*

«Εἰ καὶ ἤδη ἀπὸ τοῦ ἔτους 326, καθ' ὃ ὁ ζωοποιὸς Σταυρὸς ὑπὸ τῆς Ἁγίας Ἑλένης εὑρέθη, τὸ σωτήριον ξύλον πανηγυρικῶς δημοσίᾳ ὑπὸ τοῦ ἐπισκόπου προετέθη καὶ ὡς λέγει τὸ Βασιλειανὸν Μηνολόγιον ἐτυπώθη εἰς ὕψωσιν, οὐχ ἧττον ἡ σημερινὴ ἑορτὴ ἔσχε τὴν ἀρχὴν κυρίως ἐν Ἱεροσολύμοις τῇ 14 Σεπτεμβρίου 335, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ ὑστεραία τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐγένετο ἡ καθιέρωσις τοῦ μαρτυρίου τῆς ἀναστάσεως, ὅτε δηλαδὴ ὁ Ἅγιος Σταυρός, πάντων τῶν παρόντων ἐπισκόπων συναιρούντων, ἐπισήμως ἀνυψώθη καὶ τῷ λαῷ ἐκ τοῦ ἄμβωνος ὑπεδείχθη, πρὸς καθιέρωσιν διηνεκοῦς προσκυνήσεως, Ὅθεν τὸ πασχάλιον χρονικὸν τὴν προμνημονευθεῖσαν καθιέρωσιν προσέτι ὀνομάζει «τὰ ἐγκαίνια τῆς ἐκκλησίας τοῦ ἁγίου Σταυροῦ τῆς ἐμφανίσεως», ἥτις εἶναι ἡ σημερινὴ ἑορτή.

«Ἡ ἑορτὴ τῆς τοῦ Σταυροῦ ἀνυψώσεως κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην κατ' ἔτος τελουμένη, ὕστερον μείζονα προσεκτήσατο λαμπρότητα διὰ τὴν μνήμην τῆς μεγάλης τοῦ Ἡρακλείου νίκης τῆς κατὰ τῶν Περσῶν γενομένης ἐν ἔτει 626 καὶ τῆς ἀνακτήσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ καὶ ἐν Ἱεροσολύμοις ἐναποθέσεως.

«Ἡ ἑορτὴ τῆς εὑρέσεως καὶ τῆς πρώτης ὑψώσεως τοῦ Τιμίου Σταυροῦ, ἤτοι ἡ ἑορτὴ τῆς Σταυροπροσκυνήσεως ἦτο γνωστὴ πρότερον μόνον παρὰ τοῖς Ἀνατολικοῖς καὶ ἐπὶ τρεῖς περίπου αἰῶνας ἐν μόνοις τοῖς Ἀνατολικοῖς μέρεσιν ἑωρτάζετο. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς ὅμως τοῦ Ἡρακλείου ἡ ἑορτὴ τῆς ὑψώσεως τοῦ Σταυροῦ κατὰ πάσας τὰς ἐκκλησίας τῆς Ἀνατολῆς ἐγένετο γενικωτάτη. Συγχρόνως ἐγένετο ἀσπαστὴ καὶ ὑπὸ τοῦ Πάπα Ὁνωρίου καὶ ἐξηπλώθη ἀνὰ πάσας τὰς Ἐκκλησίας τῆς Δύσεως.

Ἡ πρόοδος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ.

Ἡ Ἐκκλησία παρέλαβε καὶ ἑορτάζει κατὰ τὴν 1η Αὐγούστου τὴν πρόοδον τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ. Τὸ Ἱεροσολυμητικὸν Τυπικὸν διατάσσει καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν μετὰ τὴν Δοξολογίαν νὰ τελῆται ἡ πρόοδος τοῦ Τιμίου Σταυροῦ κατὰ τὴν τάξιν τῆς τρίτης Κυριακῆς τῶν Νηστειῶν, Παρὰ τοῖς Βυζαντινοῖς ἡ λιτανεία αὕτη ἐκα-

λεῖτο προεξέλευσις. Περὶ τῆς τελετῆς τῆς προόδου τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ (τοῦ τιμίου ξύλου τοῦ Τιμίου Σταυροῦ) Κωνσταντῖνος ὁ Πορφυπογέννητος ἐν τῇ ἐκθέσει τῆς Βασιλείου τάξεως ἐν κεφ. η΄. «ὅσα δεῖ παραφυλάττειν τῇ πρώτῃ τοῦ Αὐγούστου μηνός, τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ Σταυροῦ ἐξερχομένου» περιγράφει τὴν τάξιν τῆς τελετῆς ταύτης μετὰ πάσης λεπτομερείας λέγει δὲ ὅτι πρὸ «ἑπτὰ ἡμερῶν ὀφείλει ἐξέρχεσθαι ἀπὸ τοῦ σκευοφυλακίου τοῦ μεγάλου Παλατίου ὁ τίμιος Σταυρός» καὶ ..... βαλσαμιζόμενος προτίθεται ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ εἰς προσκύνησιν πάντων». Τῇ δὲ κη᾽ τοῦ Ἰουλίου μηνὸς ἄρχεται περιπολεύειν καὶ ἁγιάζειν πάντα τόπον καὶ πᾶσαν οἰκίαν ταύτης τῆς θεοφυλάκτου καὶ βασιλίδος πόλεως, ἀλλὰ μὴν καὶ αὐτὰ τὰ τείχη ὡς ἂν καὶ αὐτὴ ἡ πόλις καὶ τὰ περὶ αὐτὴν πάντα τῆς χάριτος καὶ τοῦ ἁγιασμοῦ πληρωθῶσιν, μέχρι τῆς ιγ΄ Αὐγούστου μηνός· ἐν αὐτῇ γὰρ τῇ ιγ΄ τοῦ αὐτοῦ μηνὸς εἰσέρχεται ἐν τῷ ἱερῷ Παλατίῳ καὶ προτίθεται ἐπάνω τοῦ σέντζου τοῦ ἱσταμένου ἐν τῷ χρυσοτρικλίνῳ.....», καὶ εὐθέως αἰρόμενος ὁ σταυρὸς πάλιν ὑπὸ τοῦ Παπίου καὶ ὀψικευκεύομενος ὑπὸ τοῦ πρωτοπάπα τῆς Δάφνης καὶ τῶν διαιταρίων περιέρχεται ἁγιάζων τούς τε κοιτῶνας καὶ ἅπαν τὸ παλάτιον· καὶ εἶθ᾽ οὕτως ἀποτίθεται ἐν τῷ εὐκτηρίῳ τοῦ ἁγίου Θεοδώρου..... καὶ τῇ ἕωθεν ψάλλοντος τοῦ Ὄρθρου τρίτην ἢ καὶ ἕκτην ᾠδήν, ἐκμασσομένου παρά τε τοῦ πρωτοπάπα καὶ τοῦ σκευοφύλακος ἀποτίθεται ἐν τῷ ἱερῷ σκευοφυλακίῳ». Ἡ τελετὴ αὕτη ὠνομάσθη πρόοδος, διότι μετὰ τὴν προσκύνησιν τοῦ τιμίου Σταυροῦ ὡς περιγράφει ὁ Πορφυρογέννητος ἐγίνετο ἀνὰ τὴν πόλιν λιτανεία καθ᾽ ἣν προηγεῖτο ὁ Τίμιος Σταυρός. Ἡ ἑορτὴ αὕτη ἱδρύθη ἐπὶ Μανουὴλ τοῦ Παλαιολόγου τῷ 1174. Ὅτι ὁ Τίμιος καὶ ζωοποιὸς Σταυρὸς ἦτο αὐτὸς ὁ ἐκ τιμίου ξύλου κατασκευασθεὶς σταυρὸς καὶ ἐν τῷ σκευοφυλακείῳ φυλαττόμενος ἐξ ὅλης τῆς διηγήσεως δηλοῦται (ἴδε σελ. 539 541).

Περὶ τοῦ μεγέθους τοῦ τιμίου σταυροῦ, περὶ τῶν ἱερῶν ἥλων καὶ περὶ τῆς εὑρέσεως τῶν σταυρῶν τῶν δύο λῃστῶν.

Τὸ μέγεθος τοῦ τιμίου σταυροῦ ἦτο εἰς μὲν τὸ μῆκος ποδῶν 15, εἰς δὲ τὸ πλάτος ποδῶν 8 (ὅρα σελ. 20 τοῦ νεωτυπώτου τροπαίου τῆς Ὀρθοδόξου πίστεως). Ὁ δὲ Χρυσόστομος λέγει ὅτι τὸ πάχος

καὶ τοῦ ὀρθοῦ καὶ τοῦ πλαγίου ξύλου τοῦ τιμίου σταυροῦ ἦτο μιᾶς σπιθαμῆς. «Ἐννόησον καὶ τοῦ σταυροῦ τὸν τύπον· ἄρα μιᾶς σπιθαμῆς εἶχε περίμετρον ὁ τύπος τοῦ ξύλου· εἶχε ποδὸς μέτρον ἡ πῆξις τοῦ σταυροῦ». (Λόγος εἰς τὸ «πῶς εἶδε γράμματα μὴ μεμαθηκώς», τομ. Ε΄.).

Περὶ δὲ τῶν ἥλων τοῦ τιμίου σταυροῦ γινώσκομεν ὅτι ἡ Ἁγία Ἑλένη ἔφερε μεθ' ἑαυτῆς καὶ τοὺς ἥλους, δι' ὧν οἱ Ἰουδαῖοι τὸν Χριστὸν προσήλωσαν ἐπὶ σταυροῦ, εἰς Κωνσταντινούπολιν, δῶρον ἀξιότιμον τῷ υἱῷ αὐτῆς· ἐξ ὧν τὸν μὲν ἕνα ἔβαλεν ὁ Κωνσταντῖνος εἰς τὸν χαλινὸν τοῦ ἵππου του κατὰ τὸ λόγιον τοῦ προφήτου Ζαχαρίου τὸ λέγον : «ἐν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ἔσται τὸ ἐπὶ τῶν χαλινῶν τοῦ ἵππου ἅγιον τῷ Κυρίῳ Παντοκράτορι» (Ζαχ. ιδ΄ Κ΄). Τὸν δὲ δεύτερον ἐβάσταζεν ἐπὶ τῆς περικεφαλαίας αὐτοῦ· τὸν δὲ τρίτον λέγει ὁ θεῖος Ἀμβρόσιος ὅτι ἡ Ἁγία Ἑλένη διαπερῶσα τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος καὶ κινδυνεύσασα ἕνεκα σφοδρᾶς τρικυμίας ἔρριψεν αὐτὸν εἰς τὴν θάλασσαν καὶ ἐγένετο γαλήνη. Ἀπίστευτον ὅμως τοῦτο κρίνει ὁ Ἱεροσολύμων Δοσίθεος, διότι ἡ πορεία τῆς Ἁγίας Ἑλένης δὲν ἐγένετο διὰ τοῦ Ἀδριατικοῦ πελάγους κατὰ τὴν ἐπιστροφὴν αὐτῆς ἀπὸ Ἱεροσολύμων εἰς Κωνσταντινούπολιν. Τρεῖς δὲ φαίνονται ὅτι ἦσαν οἱ ἥλοι, δύο μὲν οἱ προσηλώσαντες τὰς χεῖρας τοῦ Σωτῆρος, εἷς δὲ ὁ προσηλώσας τοὺς δύο αὐτοῦ πόδας ὁμοῦ, τὸν ἕνα ἐπὶ τοῦ ἄλλου (σελ. 102 τῆς δωδεκαβίβλου Δοσιθέου). Πλὴν ὁ Γάζης Παΐσιος λέγει ὅτι ἡ κοινὴ παράδοσις ἀναφέρει τέσσαρας ἥλους· δύο τοὺς προσηλώσαντας τὰς χεῖρας καὶ δύο τοὺς προσηλώσαντας τοὺς πόδας τοῦ Σωτῆρος.

Τέλος περὶ τῶν δύο σταυρῶν τῶν λῃστῶν ἀναφέρουσιν οἱ ἱστορικοὶ ὅτι καὶ οὗτοι ἐκομίσθησαν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ ἐτέθησαν κάτωθεν τοῦ ἐν τῷ Φόρῳ πορφυροῦ κίονος ὡς καὶ τὸ ἀλάβαστρον τοῦ μύρου, ᾧ ἠλείψατο ὁ Κύριος. Εἰς δὲ τὸν κίονα τὸν Κωνσταντίνου ἐτέθησαν ὕστερον οἱ ἥλοι τοῦ Σταυροῦ (ὅρα σελ. 1152 δωδεκαβλ. Δοσιθέου Πατριάρχ. Ἱεροσολύμων).

Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ τιμίου σταυροῦ.

Περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ τιμίου σταυροῦ Γρηγόριος ὁ Θεολόγος περὶ Ἰουλιανοῦ, λέγει, ὅτι οὗτος «κατῄει εἴς τι τῶν ἀδύτων τῶν τοῖς

πολλοῖς ἀβάτων καὶ φοβερῶν.. συμπαρόντος αὐτῷ καὶ τοῦ πολλῶν ἀδύτων ἀξίου, τοῦ σοφοῦ τὰ τοιαῦτα, εἴτουν σοφιστοῦ (τοῦ γόητος): ἔστι γαρ καὶ τοῦτο εἶδος μαντείας αὐτοῖς ζόφῳ τινὶ καὶ ὑποχθονίοις δαίμοσι περὶ τῶν μελλόντων συγγίγνεσθαι· εἴτε ὡς σκότῳ χαίρουσι μᾶλλον (ἐπεὶ καὶ εἰσι σκότος, καὶ σκότους δημιουργοὶ τῆς κακίας), εἴτε ὡς φεύγουσι τὰς ἐπιμιξίας τῶν εὐσεβῶν ἐπὶ γῆς, καὶ διὰ ταύτας ἀσθενεστέρους· ὡς δὲ προϊόντα τὸν γεννάδα (Ἰουλιανὸν) προσβάλλει τὰ δείματα, καὶ ἀεὶ πλείω καὶ φοβερώτερα (ἤχους τινὰς) φασιν ἀήθεις καὶ ὀδμὰς τῶν ἀηδῶν καὶ πυραυγῆ φάσματα, καὶ οὐκ εἶδ' οὕς τινας ὕθλους καὶ λήρους) τῷ ἀδοκήτῳ πληγεὶς (καὶ γὰρ ἦν ὀψιμαθὴς τὰ τοιαῦτα) ἐπὶ τὸν σταυρὸν καταφεύγει καὶ τὸ παλαιὸν φάρμακον, καὶ τούτῳ σημειοῦται κατὰ τῶν φόβων, καὶ βοηθὸν ποιεῖται τὸν διωκόμενον (Χριστὸν) καὶ τὰ ἑξῆς φρικωδέστερα. Ἴσχυσεν ἡ σφραγίς, ἥττωνται οἱ δαίμονες, λύονται οἱ φόβοι. Εἶτα τί; Ἀναπνεῖ τὸ κακόν, θρασύνεται πάλη, αὖθις ὁρμὴ (τῶν δαιμόνων)· καὶ οἱ αὐτοὶ φόβοι, καὶ ἡ σφραγὶς πάλιν, καὶ ἠρεμοῦντες οἱ δαίμονες, καὶ ὁ μύστης ἐν ἀπορίᾳ, καὶ ὁ μυσταγωγὸς ἐγγύθεν παρεξηγούμενος τὴν ἀλήθειαν· ἐβδελύχθημεν λέγων, οὐκ ἐφοβήσαμεν. Νικᾷ τὸ χεῖρον· λέγει γὰρ ταῦτα, καί εἰπὼν πείθει· καί πείσας ἄγει τὸν μαθητὴν ἐπὶ τὸ τῆς ἀπωλείας βάραθρον.....» (Γρηγορίου Θεολόγου κατὰ Ἰουλιανοῦ βασιλέως στηλιτευτικὸς Α΄).

Ὁ δὲ ἱστορικὸς Θεοδώρητος ὁ Κύρου ἐν Ἐκκλησιαστικῇ ἱστορίᾳ Γ΄ § α΄ λέγει : «Ἰουλιανός, ὡς οὐκ ὤφελε, τῶν βασιλικῶν ἐπεθύμησε σκήπτρων· οὗ δὴ ἕνεκα τὴν Ἑλλάδα περινοστῶν μάντεις ἐπεζήτει καὶ χρησμολόγους, εἰ τεύξεται τοῦ ποθουμένου μαθεῖν ἱμειρόμενος. Περιτυγχάνει δὲ ἀνθρώπῳ, ταῦτα προλέγειν ὑπισχνουμένῳ, ὃς εἴς τινα τῶν εἰδωλικῶν σηκῶν ἀγαγών, καὶ εἴσω γενέσθαι τῶν ἀδύτων παρασκευάσας, τοὺς ἀπατεῶνας ἐκάλεσε δαίμονας. Ἐκείνων δὲ μετὰ τῆς συνήθους φαντασίας ἐπιφανέντων, ἠνάγκασε τοῦτον τὸ δέος ἐπιθεῖναι τῷ μετώπῳ τοῦ Σταυροῦ τὸ σημεῖον. Οἱ δὲ τοῦ δεσποτικοῦ τροπαίου τὸν τύπον ἰδόντες καὶ τῆς σφετέρας ἥττης ἀναμνησθέντες, φροῦδοι παραυτίκα ἐγένοντο. Συνεὶς δὲ ὁ γόης ἐκεῖνος τῆς φυγῆς τὴν αἰτίαν, ἐμέμψατο τούτῳ· Ἰουλιανὸς δὲ καὶ τὸ δέος ἐδήλωσε, καὶ τοῦ σταυροῦ θαυμάζειν ἔφησε τὴν ἰσχύν· ἀπέδρασαν γὰρ οἱ δαίμονες, τούτου τὸν τύπον οὐκ ἐνεγκόντες ἰδεῖν. Μὴ δὴ τοῦτο ὑπολάβῃς, ὦ ἀγα-

θέ, ὁ γόης ἔφη· οὐ γὰρ ἔδεισαν, ὥς γε σὺ φῄς· ἀλλὰ βδελυξάμενοι τὸ παρὰ σοῦ γενόμενον ᾤχοντο· οὕτω βουκολήσας τὸν δείλαιον ἐμύησέ τε καὶ τοῦ μίσους ἐνέπλησε· καὶ ἡ τῆς βασιλείας ἐπιθυμία τῆς εὐσεβείας ἐγύμνωσε τὸν τρισάθλιον».

Ἡ δύναμις τοῦ τιμίου Σταυροῦ μαρτυρεῖται ὡσαύτως ὑπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων ἁγίων Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας. Οὕτω ὁ Θεῖος καὶ Ἱερὸς Χρυσόστομος λέγει : Σταυρὸς τὸ κατὰ τῶν δαιμόνων τρόπαιον, ἡ κατὰ τῆς ἁμαρτίας μάχαιρα· τὸ ξίφος, ᾧ τὸν ὄφιν ἐκέντησεν ὁ Χριστός. Σταυρὸς τὸ τοῦ Πατρὸς θέλημα, ἡ τοῦ Μονογενοῦς, δόξα τὸ τοῦ Πνεύματος ἀγαλλίαμα· ὁ τῶν ἀγγέλων κόσμος, τῆς Ἐκκλησίας ἡ ἀσφάλεια, τὸ καύχημα Παύλου, τὸ τῶν Ἁγίων τεῖχος, τὸ φῶς τῆς οἰκουμένης ἁπάσης»· (Χρυσοστ. ὁμιλ. Πα΄ Τομ. Ε΄ 565 Πρβλ. καὶ ὁμιλ. λδ΄ Τομ. Ε΄ 216, 217. Ἐκδ. Ἐτώνης 1612) «Σταυρὸς τὸ κεφάλαιον τῆς σωτηρίας τῆς ἡμετέρας· σταυρὸς ἡ τῶν μυρίων ἀγαθῶν ὑπόθεσις. Διὰ τοῦτον οἱ πρότερον ἠτιμωμένοι καὶ ἔκπτωτοι, νῦν εἰς τὴν τῶν υἱῶν τάξιν ἐδέχθημεν· διὰ τοῦτον οὐκ ἔτι πλανώμεθα, ἀλλὰ τὴν ἀλήθειαν ἐπέγνωμεν· διὰ τοῦτον οἱ ξύλα καὶ λίθους προσκυνοῦντες πρότερον νῦν ἐπέγνωμεν τὸν τῶν ἁπάντων δημιουργόν· διὰ τοῦτον οἱ δοῦλοι τῆς ἁμαρτίας εἰς τὴν ἐλευθερίαν δικαιοσύνης ἀνήχθημεν· διὰ τοῦτον ἡ γῆ οὐρανὸς λοιπὸν γέγονεν. Οὗτος ἡμᾶς τῆς πλάνης ἠλευθέρωσε, οὗτος πρὸς τὴν ἀλήθειαν ἐχειραγώγησεν, οὗτος καταλλαγὰς Θεοῦ πρὸς ἀνθρώπους ἐποιήσατο, οὗτος ἀπὸ τοῦ βυθοῦ τῆς κακίας ἡμᾶς ἀνασπάσας εἰς αὐτὴν τῆς ἀρετῆς τὴν κορυφὴν ἀνήγαγεν, οὗτος τῶν δαιμόνων τὴν πλάνην ἔσβεσεν, οὗτος τὴν ἀπάτην καθεῖλε». (Χρυσοστ. ὁμιλ. Πγ΄ τομ. Ε΄ 567).

Ὁ δὲ Ἅγιος Ἀθανάσιος, διεξιὼν τὰ τοῦ βίου τοῦ μεγάλου Ἀντωνίου, λέγει τάδε περὶ τῆς δυνάμεως τοῦ τιμίου σταυροῦ : «Ἀμέλει καὶ μετὰ ταῦτα πάλιν ἐλθόντων τινῶν (ἦσαν δὲ οὗτοι τῶν παρ' Ἕλλησι δοκούντων εἶναι σοφῶν) καὶ ἀπαιτούντων αὐτὸν λόγον περὶ τῆς καθ' ἡμᾶς τοῦ Χριστοῦ πίστεως, ἐπιχειρούντων δὲ συλλογίζεσθαι περὶ τοῦ κηρύγματος τοῦ θείου σταυροῦ καὶ βουλομένων χλευάζειν ὀλίγον ἐπισχὼν ὁ Ἀντώνιος καὶ πρῶτον οἰκτείρας αὐτοὺς ἐπὶ τῇ ἀγνωσίᾳ, ἔλεγεν δι' ἑρμηνέως τοῦ καλῶς τὰ ἐκείνου διερμηνεύοντος..... Ἰδοὺ πάρεισιν ὧδε πάσχοντες ὑπὸ δαιμόνων. Ἦσαν δέ τινες ἐλθόντες πρὸς αὐτὸν ὑπὸ δαιμόνων ἐνοχλούμενοι, καὶ παραγαγὼν αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, ἔφη· Ἢ ὑμεῖς τοῖς λογισμοῖς αὐτῶν καὶ ᾗ ἂν βούλησθε τέχνῃ, ἢ μαγείᾳ, ἐπικαλούμενοι τὰ εἴδωλα αὐτῶν καθαρίσατε αὐτούς, ἤ, εἰμὴ δύνασθε, κατάθεσθε τὴν πρὸς ἡμᾶς μάχην καὶ ὄψεσθε τοῦ σταυροῦ τοῦ Χριστοῦ τὴν δύναμιν. Καὶ ταῦτα εἰπών, ἐπεκαλέσατο τὸν Χριστόν, ἐσφράγισέ τε τοὺς πάσχοντας τῷ σημείῳ τοῦ σταυροῦ δεύ-

τερον καὶ τρίτον· καὶ εὐθὺς ἔστησαν οἱ ἄνθρωποι ὁλόκληροι σωφρονοῦντες, καὶ εὐχαριστοῦντες τῷ Κυρίῳ. λοιπόν.

Καὶ οἱ μὲν λεγόμενοι φιλόσοφοι ἐθαύμαζον, καὶ ἀληθῶς ἐξεπλήττοντο ἐπὶ τῇ συνέσει τοῦ ἀνδρὸς καὶ τῷ γενομένῳ σημείῳ, ὁ δὲ Ἀντώνιος ἔφη : Τί θαυμάζετε ἐπὶ τούτῳ ; Οὐκ ἐσμὲν ἡμεῖς οἱ ποιοῦντες, ἀλλ' ὁ Χριστός ἐστιν ὁ διὰ τῶν εἰς αὐτὸν πιστευόντων τοιαῦτα ποιῶν». (Τομ. Βος σελ. 496 ἔκδοσις ἐν Παρισίοις).

Διατί ὀφείλομεν νὰ τιμῶμεν τὸν τίμιον Σταυρόν.

Ὁ Σταυρὸς τοῦ Χριστοῦ διὰ δύο αἰτίας τιμητέος.

Πρῶτον· ὅτι ἐν αὐτῷ Χριστὸς ὁ Κύριος τὸ τίμιον αὐτοῦ αἷμα ἐκχέας ἀπέθανε, καὶ ἔσωσεν ἡμᾶς, κατὰ τὸν θεῖον Ἀπόστολον λέγοντα· «Ὁ λόγος γὰρ ὁ τοῦ Σταυροῦ, τοῖς μὲν ἀπολλυμένοις μωρία ἐστί, τοῖς δὲ σωζομένοις ἡμῖν δύναμις Θεοῦ ἐστι». Λέγει δὲ καὶ ὁ Νύσσης Γρηγόριος, ἐν Τόμῳ β'. κατ' Εὐνομίου, λόγῳ Ε'. «Μὴ γένοιτο, φησίν, ἐπί τινι ἄλλῳ καυχᾶσθαι, εἰ μὴ ἐπὶ τῷ σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ. Καὶ πρὸς μὲν Κορινθίους λέγει· τὸν λόγον τοῦ Σταυροῦ, δύναμιν Θεοῦ τοῖς σῳζομένοις εἶναι, Ἐφεσίους δέ, τὴν τὸ πᾶν διακρατοῦσάν τε καὶ συνέχουσαν δύναμιν, τῷ σχήματι τοῦ Σταυροῦ καταγράφει· ἐν οἷς βούλεται αὐτοὺς ὑψωθέντας γνῶναι τὴν ὑπερβάλλουσαν δόξαν τῆς δυνάμεως ταύτης, ὕψος, καὶ βάθος, καὶ πλάτος καὶ μῆκος, κατονομάζων ἑκάστην κεραίαν τῶν κατὰ τὸ σχῆμα τοῦ σταυροῦ θεωρουμένου ἰδίοις προσαγορεύων ὀνόμασιν, ὡς τὸ μὲν ἄνω μέρος ὕψος εἰπεῖν, βάθος δὲ τὸ κατὰ τὴν συμβολὴν ὑποκείμενον, τὴν δὲ ἐγκάρσιον καθ' ἑκάτερον κεραίαν, τῷ τοῦ μήκος τε καὶ πλάτους ὀνόματι διασημαίνων· ὡς ἂν διὰ τούτου φανερωθείη τὸ μέγα μυστήριον. Ὅτι καὶ τὰ οὐράνια καὶ τὰ καταχθόνια, καὶ πάντα τῶν ὄντων τὸ πέρατα διακρατεῖται, καὶ συνέχεται παρὰ τοῦ τὴν ἀπόρρητον καὶ μεγάλην ταύτην δύναμιν ἐν τῷ τύπῳ τοῦ σταυροῦ παραδείξαντος.

Δεύτερον. Ὅτι ὅπλον κατὰ τοῦ διαβόλου ἡμῖν δέδοται, καὶ δύναμιν εἴληφε πονηρὰ διώκειν πνεύματα. Ὡς ὁ Ἱεροσολύμων λέγει Κύριλλος, κατηχήσει ιε'. «Μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῶμεν τῷ Σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ, ἀλλὰ κἂν ἄλλος ἀποκρύπτῃ σὺ φανερῶς ἐπὶ μετώπῳ σφραγίζου, ἵνα οἱ Δαίμονες τὸ σημεῖον ἰδόντες τὸ βασιλικόν, μακρὰν φύγωσι τρέμοντες. Ποίει δὲ τοῦτο τὸ σημεῖον, ἐσθίων, πίνων, καθήμενος, κοιταζόμενος, ἐξανιστάμενος, λαλῶν, περιπατῶν, ἁπαξαπλῶς ἐν παντὶ πράγματι. Ὁ γὰρ ἐνταῦθα σταυρωθείς, ἐν οὐρανοῖς ἐστιν ἄνω. Εἰ μὲν γὰρ σταυρωθεὶς καὶ ταφεὶς ἐναπέμεινε τῷ τάφῳ, εἴχομεν ἂν ἐπαισχύνεσθαι· νυνὶ δὲ ὁ ἐν τῷ Γολγοθᾷ τούτῳ σταυρωθείς, ἀπὸ τοῦ πρὸς ἀνατολὰς Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν ἀναβέβηκεν εἰς τὸν οὐρανόν· τοῦ Πατρὸς αὐτῷ προσφωνοῦντος καὶ λέγοντος. Κάθου ἐκ δεξιῶν

μου, ἕως ἂν θῷ τοὺς ἐχθρούς σου ὑποπόδιον τῶν ποδῶν σου. Καὶ κατηχήσει ιγ΄. «Μὴ τοίνυν ἐπαισχυνθῶμεν ὁμολογῆσαι τοῦ ἐσταυρωμένου. Ἐπὶ μετώπου μετὰ παρρησίας δακτύλοις ἡ σφραγίς, καὶ ἐπὶ πάντων ὁ σταυρὸς γινέσθω· ἐπὶ ἄρτων βιβρωσκομένων, καὶ ἐπὶ ποτηρίων πινομένων· ἐν εἰσόδοις, ἐν ἐξόδοις, πρὸ τοῦ ὕπνου, κοιταζομένοις καὶ διανισταμένοις, ὁδεύουσι καὶ ἡρεμοῦσι, μέγα τὸ φυλακτήριον, δωρεὰν διὰ τοὺς πένητας, χωρὶς καμάτου διὰ τοὺς ἀσθενεῖς· ἐπειδὴ καὶ παρὰ Θεοῦ ἡ χάρις. Σημεῖον πιστῶν, καὶ φόβος δαιμόνων. Ἐθριάμβευσε γὰρ αὐτοὺς ἐν αὐτῷ, δειγματίσας ἐν παρρησίᾳ. Ὅταν γὰρ ἴδωσι τὸν σταυρόν, ὑπομιμνήσκονται τοῦ Ἐσταυρωμένου· φοβοῦνται τὸν συντρίψαντα τὰς κεφαλὰς τοῦ Δράκοντος. Καὶ Ἰωάννης ὁ Χρυσόστομος· τόμῳ Γ΄ εἰς τοὺς ἀνδριάντας· λόγῳ κα΄. Ὅταν μέλλῃς ὑπερβαίνειν τὰ πρόθυρα τοῦ πυλῶνος, τοῦτο φθέγξαι τὸ ῥῆμα πρότερον. Ἀποτάσσομαί σου Σατανᾷ, καὶ τῇ πομπῇ σου, καὶ τῇ λατρείᾳ σου, καὶ συντάσσομαί σοι Χριστέ· καὶ μηδέποτε χωρὶς τῆς φωνῆς ταύτης ἐξέλθῃς, Τοῦτό σοι βακτηρία ἔσται, τοῦτο ὅπλον, τοῦτο πύργος ἄμαχος. Καὶ μετὰ τοῦ ῥήματος τούτου, καὶ τὸν Σταυρὸν ἐπὶ τοῦ μετώπου διατύπωσον· οὕτω γὰρ οὐ μόνον ἄνθρωπος ἀπαντῶν. ἀλλ' οὐδὲ αὐτὸς ὁ Διάβολος βλάψαι τι δυνήσεται, μετὰ τούτων σε ὁρῶν τῶν ὅπλων πανταχοῦ φαινόμενον.

Καὶ ὁ Πηλουσιώτης Ἰσίδωρος, βιβλίῳ δ΄. ἐπιστολῇ λβ΄. Δωροθέῳ. Τὸν ἀοίδιμον Σταυρὸν δίκαιον προσειπεῖν, οὐ μόνον γῆς, ἀλλὰ καὶ οὐρανοῦ ἔρεισμά τε καὶ ἀγλάϊσμα. Τὴν γὰρ κτίσιν πᾶσαν ἀνέσχε, τοῖς μὲν ὑπερκοσμίοις χαράν, τοῖς δ' ἐπιγείοις ἐλευθερίαν πρυτανεύσας καὶ τὰ διεστῶτα συνάψας.

Δεῖ σχηματίζειν ἑαυτοῖς τὸν τίμιον καὶ ζωοποιὸν σταυρὸν τοῖς τρισὶ μεγάλοις καὶ πρώτοις ἓξῆς κειμένοις δακτύλοις τῆς δεξιᾶς χειρός. Οὓς τῷ μετώπῳ ἐπιτειθέναι δεῖ πρῶτον (συναπτομένους ἀλλήλοις) καὶ λέγει εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρός· εἶτα κατάγειν τὴν χεῖρα (συνημμένων πάλιν τῶν δακτύλων ὄντων) ἐπὶ τὸν ὀμφαλόν, καὶ λέγειν, καὶ τοῦ Υἱοῦ ἔπειτα φέρειν αὐτὴν ὀλίγον ὑπεράνω τοῦ δεξιοῦ μαστοῦ, καὶ λέγειν, καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος. Μετέπειτα καὶ εἰς τὸν ἀριστερὸν ὡσαύτως· καὶ ἐπιλέγειν τὸ Ἀμήν. Ἢ τὸν σταυρὸν ποιοῦντες δυνάμεθα λέγειν ἕκαστος· Κύριε Ἰησοῦ Χριστὲ Υἱὲ Θεοῦ ἐλέησόν με τὸν ἁμαρτωλόν.

Δεῖ δὲ οὕτως ἑαυτοῖς σχηματίζειν τὸν Σταυρόν, ὅτι τῷ μετώπῳ τὴν χεῖρα τιθέντες, δείκνυμεν ὡς ὁ τοῦ Θεοῦ Πατρὸς Λόγος, ὁ ὢν ἐν τῷ οὐρανῷ, κατῆλθεν εἰς τὴν γαστέρα τῆς ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ ἐσαρκώθη καὶ γέγονεν ἄνθρωπος δι' ἡμᾶς, καὶ ἐσταυρώθη καὶ ἐτάφη καὶ ἀνέστη (τοῦτο ἡ τῆς χειρὸς ἐπὶ τὸν ὀμφαλὸν σημαίνει κατάβασις) καὶ ἀνελήφθη εἰς τὸν οὐρανόν, καὶ ἐκάθισεν ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός,

(τοῦτο καὶ ἡ ὑπεράνω τοῦ δεξιοῦ μαστοῦ τῆς χειρὸς ὀηλοῖ ἐπίθεσις) καὶ πάλιν ἐλεύσεται μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Τοῦτο καὶ ἡ ἐπὶ τὸν ἀριστερὸν ὁμοίως ἐπαγωγὴ τῆς χειρὸς δείκνυσι. (Ἐκ τῆς ὀρθοδ. ὁμολογίας τῆς πίστεως Ἀνθίμου τοῦ ἐξ Ἰβηρίας σελ. ξθ').

Ἐκ τῶν ὁμιλιῶν τοῦ ἐν Ἁγίοις Πατρὸς ἡμῶν Γρηγορίου ἀρχιεπισκόπου Θεσσαλονίκης τοῦ Παλαμᾶ.

Οὐ μόνον δὲ ὁ λόγος τοῦ Σταυροῦ καὶ τὸ μυστήριον, ἀλλὰ καὶ ὁ τύπος θεῖος καὶ προσκυνητός, σφραγὶς ὢν ἱερὰ καὶ αἰδέσιμος. ἁγιαστική τε καὶ τελεστικὴ τῶν ἐν Θεοῦ τῷ γένει τῶν ἀνθρώπων ὑπηργμένων ὑπερφυῶν καὶ ἀπορρήτων ἀγαθῶν, ἀρᾶς καὶ καταδίκης ἀναιρετική, φθορᾶς καὶ θανάτου καθαιρετική, ζωῆς ἀϊδίου καὶ εὐλογίας παρεκτική, ξύλον σωτήριον, σκῆπτρον βασίλειον. θεῖον κατ' ἐχθρῶν ὁρατῶν καὶ ἀοράτων τρόπαιον, κἂν αἱρετικῶν παῖδες ἀπαραίσκωνται φρενοβλαβῶς· οὐ γὰρ ἐπέτυχον τῆς ἀποστολικῆς εὐχῆς, ἵνα ἐξισχύσωσι καταλαβέσθαι σὺν πᾶσι τοῖς ἁγίοις, τί τὸ πλάτος καὶ μῆκος καὶ ὕψος καὶ βάθος· ὅτι ὁ τοῦ Κυρίου Σταυρός ἐστι πᾶσαν ἐμφαίνων τῆς ἐν σαρκὶ τούτου παρουσίας τὴν οἰκονομίαν, καὶ τὸ κατ' αὐτὴν ἅπαν ἐμπεριέχων μυστήριον, καὶ πρὸς πάντα τείνων τὰ πέρατα, καὶ πάντα περιλαμβάνων τὰ ἄνω τὰ κάτω τὰ πέριξ τὰ μεταξύ. Προβαλλόμενος δέ τινα πρόφασιν, δι' ἣν καὶ αὐτοὺς ἔδει μεθ' ἡμῶν, εἴπερ νοῦν εἶχον, προσκυνεῖν αὐτόν, ἀποτροπιάζονται τοῦ βασιλέως τῆς δόξης τὸ σύμβολον, ὃ καὶ αὐτὸς φανερῶς ὁ Κύριος ὕψος μὲν καὶ δόξαν ἑαυτοῦ καλεῖ, μέλλων ἀναβαίνειν ἐπ' αὐτό· κατὰ δὲ τὴν μέλλουσαν αὐτοῦ παρουσίαν καὶ ἐπιφάνειαν ἐλεύσεσθαι προκαταγγέλει τὸ σημεῖον τοῦτο τοῦ Υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ δυνάμεως καὶ δόξης πολλῆς. ἀλλ' ἐν αὐτῷ φησιν ὁ Χριστὸς προσηλωθεὶς ἀπέθανε, καὶ διὰ τοῦτο οὐδ' ὁρᾶν ἀνεχόμεθα τὸ σχῆμα καὶ τὸ ξύλον ἐν ᾧ τεθανάτωται. Τὸ δὲ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, ὃ γέγονεν ἡμῖν διὰ τῆς ἐπὶ τὸ ξύλον παρακοῆς, ἐκτεταμένης τῆς τοῦ προπάτορος χειρὸς ἐν τίνι προσηλώθη; καὶ διά τινος ἐκ μέσου γέγονε καὶ ἠφανίσθη, καὶ οὕτω πρὸς τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ εὐλογίαν ἐπανήλθομεν; ἐν τίνι δὲ τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας τῶν πνευμάτων τῆς πονηρίας, αἳ κατὰ τῆς ἡμετέρας φύσεως ἐκ τοῦ ξύλου τῆς παρακοῆς χώραν ἔλαβον, ὁ Χριστὸς ἀπεξεδύσατο, καὶ τελέως ἀπώσατο, καὶ θριαμβεύσας κατῄσχυνε. καὶ οὕτως ἡμεῖς τὴν ἐλευθερίαν ἀντελάβομεν, ἐν τίνι τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λέλυται, καὶ ἡ πρὸς τὸν Θεὸν ἡμῶν ἔχθρα κατήργηται καὶ τεθανάτωται; καὶ διὰ τίνος ἀπεκατηλλάγημεν πρὸς τὸν Θεόν, καὶ τὴν πρὸς αὐτὸν εἰρήνην εὐηγγελίσθημεν, οὐκ ἐν τῷ Σταυρῷ, καὶ διὰ τοῦ Σταυροῦ; Ἀκουέτωσαν τὰ τοῦ Ἀποστόλου, τοῖς μὲν Ἐφεσίοις γράφοντος. Ὁ Χριστός ἐστιν ἡ εἰρήνη ὑμῶν. ὁ τὸ μεσότοιχον τοῦ φραγμοῦ λύσας,

ἵνα τοὺς δύο κτίσῃ ἐν ἑαυτῷ εἰς ἕνα καινὸν ἄνθρωπον ποιῶν εἰρήνην, καὶ ἀποκαταλλάξῃ τοὺς ἀμφοτέρους ἐν ἑνὶ σώματι τῷ Θεῷ διὰ τοῦ Σταυροῦ, ἀποκτείνας τὴν ἔχθραν ἐν αὐτῷ (1). Κολασσαεῦσι δέ, «Νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι καὶ τῇ ἀκροβυστίᾳ τῆς σαρκὸς ἡμῶν συνεζωοποίησεν ἡμᾶς ἐν αὐτῷ, χαρισάμενος ἡμῖν πάντα τὰ παραπτώματα, ἐξαλείψας τὸ καθ' ἡμῶν χειρόγραφον, τοῖς δόγμασι δ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἦρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας αὐτὸ τῷ Σταυρῷ, καὶ ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας, ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ θριαμβεύσας αὐτὰς ἐν αὐτῷ» (2).

Οὐ τιμήσωμεν οὖν ἡμεῖς, οὐδὲ χρησώμεθα τῷ θείῳ τούτῳ τροπαίῳ τῆς κοινῆς τοῦ γένους ἐλευθερίας, ὃ καὶ μόνον φαινόμενον, τὸν μὲν ἀρχέκακον ὄφιν φυγαδεύει καὶ θριαμβεύει καὶ καταισχύνει, τὴν ἧτταν καὶ τὴν θραῦσιν ἀνακηρύττον αὐτοῦ, δοξάζει δὲ καὶ μεγαλύνει Χριστόν, τὴν αὐτοῦ νίκην ἀναφαῖνον τῷ κόσμῳ; Καί μὴν εἴπερ ὁ Σταυρὸς παροπτέος, ὡς ἐν αὐτῷ τοῦ Χριστοῦ τὸν θάνατον ὑπομείναντος, οὐδ' ὁ θάνατος ἔσται σεπτὸς καὶ σωτήριος· πῶς οὖν κατὰ τὸν Ἀπόστολον, εἰς τὸν θάνατον αὐτοῦ ἐβαπτίσθημεν (3); πῶς δὲ καὶ τῆς ἀναστάσεως αὐτοῦ ἐσόμεθα, εἴπερ σύμφυτοι γεγόναμεν τῷ ὁμοιώματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ (4); Ἄλλως εἰ μέν τις ἦν ὁ προσκυνῶν Σταυροῦ σχῆμα μὴ ἐπιγεγραμμένον ἔχον τὸ δεσποτικὸν ὄνομα, δικαίως ἂν ἐνεκαλεῖτο παρὰ τὸ δέον ποιῶν ἐπὶ δὲ ἐπὶ τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ Χριστοῦ πᾶν γόνυ κάμψει, ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, τοῦτο δὲ τὸ προσκυνητὸν ὄνομα ὁ Σταυρὸς ἐπιφέρει πάσης παραφροσύνης, μὴ κάμπτειν γόνυ τῷ Σταυρῷ τοῦ Χριστοῦ; Ἀλλ' ἡμεῖς εἰς τὰς καρδίας σὺν τοῖς γόνασι κλίναντες, δεῦτε προσκυνήσωμεν μετὰ τοῦ ψαλμῳδοῦ καὶ Προφήτου Δαβίδ, εἰς τὸν τόπον οὗ ἔστησαν οἱ πόδες αὐτοῦ, καὶ οὗ αἱ συνεκτικαὶ τοῦ παντὸς ἐξηπλώθησαν χεῖρες, καὶ οὗ τὸ ζωαρχικὸν δι' ἡμᾶς ἐξετάθη σῶμα· καὶ προσκυνοῦντες ἐν πίστει καὶ ἀσπαζόμενοι δαψιλῆ τὸν ἐκεῖθεν ἁγιασμὸν καὶ ἀριώμεθα καὶ φυλάττωμεν· ὡς ἂν καὶ κατὰ τὴν ὑπερδεδοξασμένην μέλλουσαν τοῦ Κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ Σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ παρουσίαν, αὐτὸν προηγούμενον ἰδόντες ἐν δόξῃ ἀγαλλιασώμεθα καὶ σκιρτήσωμεν ἄληκτα, τῆς ἐκ δεξιῶν στάσεως, καὶ τῆς ἐπηγγελμένης μακαρίας φωνῆς καὶ εὐλογίας ἐπιτυχόντες, εἰς δόξαν τοῦ κατὰ σάρκα δι' ἡμᾶς σταυρωθέντος Υἱοῦ τοῦ Θεοῦ. Ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, σὺν τῷ ἀνάρχῳ αὐτοῦ Πατρί, καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Πνεύματι· νῦν καὶ ἀεί, καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων· Ἀμήν.

---

(1) Ἐφ. β', 14. (2) Κολ. β', 13. (3) Ρωμ. ς', 3. (4) Ρωμ. ς', 5.



ISBN: 978-618-5390-40-2